

TERAPIJSKI PAS U REHABILITACIJI DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU, STAVOVI I OČEKIVANJA RODITELJA O SUDJELOVANJU TERAPIJSKOG PSA U REHABILITACIJI NJIHOVE DJECE

Karnjuš, Renata

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Health Studies / Sveučilište u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:797772>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Health Studies - FHSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZDRAVSTVENIH STUDIJA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ FIZIOTERAPIJA

Renata Karnjuš

TERAPIJSKI PAS U REHABILITACIJI DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU,
STAVOVI I OČEKIVANJA RODITELJA O SUDJELOVANJU TERAPIJSKOG PSA U
REHABILITACIJI NJIHOVE DJECE

Diplomski rad

Rijeka, 2021.

UNIVERSITY OF RIJEKA
THE FACULTY OF HEALTH STUDIES
GRADUATE UNIVERSITY STUDY OF PHYSIOTHERAPY

Renata Karnjuš

THERAPY DOG IN THE REHABILITATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES,
ATTITUDES AND EXPECTATIONS OF PARENTS ABOUT THE PARTICIPATION
OF THE THERAPY DOG IN THE REHABILITATION OF THEIR CHILDREN

Final thesis

Rijeka, 2021.

Mentor: prof. dr. sc. Tea Schnurrer Luke-Vrbanić, dr.med

Diplomski rad s istraživanjem obranjen je dana _____

u/na _____, pred

povjerenstvom u sastavu:

1. _____

2. _____

3. _____

Zahvaljujem se mentorici prof.dr.sci.Tei Schnurrer Luke -Vrbanić dr. med. na suradnji.

Također, zahvaljujem svojoj obitelji na motivaciji i podršci tijekom trajanja studija i izrade ovog rada kao i svim dragim ljudima koji su na bilo koji način doprinijeli završetku ovog studija.

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. Uvod..... | 3 |
| 1.1 Djeca s teškoćama u razvoju | 3 |
| 1.1.1 Roditelji u procesu rehabilitacije djece sa teškoćama u razvoju | 4 |
| 1.1.2 Stručnjaci u procesu rehabilitacije djece sa teškoćama u razvoju..... | 4 |
| 1.2 Intervencije potpomognute životinjama | 5 |
| 1.2.1 Primjena životinja u terapijske svrhe tijekom povijesti | 6 |
| 1.2.2 Utjecaj intervencije potpomognute životinjama na životinje..... | 7 |
| 1.2.3 Oblici intervencija potpomognutih životinjama..... | 8 |
| 1.2.4 Potencijalni rizici intervencije potpomognute životinjama..... | 9 |
| 1.3 Interakcija čovjeka i psa | 10 |
| 1.3.1 Povijest odnosa čovjeka i psa..... | 10 |
| 1.3.2 Komunikacija između čovjeka i psa..... | 11 |
| 1.3.3 Fiziološki odgovor na interakciju čovjek -pas | 13 |
| 1.4 Terapijski pas..... | 14 |
| 1.4.1 Izbor štenca za terapijskog psa..... | 15 |
| 1.4.2 Terapijski pas u rehabilitaciji djece..... | 15 |
| 1.4.3 Terapijski pas u Republici Hrvatskoj i zakonska regulativa | 16 |
| 1.5 Aspekti u razvoju na koje se terapijskim psom može djelovati | 17 |
| 1.5.1 Utjecaj na psihički i emocionalni razvoj | 17 |
| 1.5.2 Utjecaj na fizičku aktivnost i motorički razvoj | 17 |
| 1.5.3 Utjecaj na socijalni razvoj i komunikaciju | 18 |
| 1.5.4 Utjecaj na kognitivni razvoj i ponašanje | 18 |
| 1.5.5 Utjecaj na duhovni razvoj | 19 |
| 2 Cilj istraživanja i hipoteze | 20 |
| 3 Metode i ispitanici..... | 21 |
| 4 Etički aspekti istraživanja | 22 |
| 5 Rezultati | 23 |
| 5.1 Karakteristike roditelja i djece u provedenom istraživanju | 23 |
| 5.2 Informiranost roditelja o terapijskom psu | 33 |
| 5.3 Stavovi i očekivanja roditelja o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihove djece | 37 |
| 6 Rasprava..... | 49 |
| 7 Zaključak..... | 55 |
| Literatura | 56 |
| Prilig A: Popis ilustracija | 62 |

| | |
|---------------------------------|----|
| Tablice | 62 |
| Slike | 62 |
| Prilog B: Anketni upitnik | 64 |
| Životopis..... | 71 |

Sažetak

Djeca s teškoćama u razvoju od najranije dobi uključena su u rehabilitaciju kroz programe rane intervencije. Rehabilitacija djece s teškoćama u razvoju najčešće je dugotrajan proces u kojem roditelji uz pomoć stručnjaka odabiru metode i postupke koji će biti korisni i njihovom djetetu. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća dokazano je da terapijske životinje postižu visok stupanj motiviranosti u rehabilitaciji djece, te se prisutnost terapijskih životinja znatno povećala. Pas je životinja koja je najčešće uključena u rehabilitaciju djece .

Cilj ovog istraživanja je ispitati informiranost, stavove i očekivanja roditelja djece s teškoćama u razvoju o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihova djeteta.

U istraživanju su sudjelovala 53 roditelja, a podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika. Rezultati su pokazali da većina roditelja smatra kako terapija sa psom može povoljno utjecati na motivaciju njihovog djeteta. Takvim rezultatima potvrđena je prva hipoteza. Većina ispitanih roditelja izjasnila se kako smatra da bi terapijski pas mogao pomoći u više razvojnih aspekata, psihičkom, motoričkom i socijalnom razvoju. Time je potvrđena druga hipoteza.

Trećom hipotezom pretpostavilo se je da roditelji smatraju da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom. Dobiveni rezultati potvrdili su i treću hipotezu.

Iz svega se može zaključiti kao roditelji djece sa teškoćama u razvoju imaju pozitivan stav i optimistično orijentirana očekivanja prema uvođenju terapijskog psa u rehabilitaciju.

Ključne riječi: djeca s teškoćama u razvoju, terapija potpomognuta životinjama , terapijski pas

Abstract

Children with developmental disabilities from an early age are included in rehabilitation through early intervention programs. Rehabilitation of children with developmental disabilities is usually a long-term process in which parents, with the help of experts, choose methods and procedures that will be useful to their child as well. Over the last few decades, therapeutic animals have been shown to achieve a high degree of motivation in the rehabilitation of children, and the presence of therapeutic animals has increased significantly. A dog is the animal most commonly involved in the rehabilitation of children .

The aim of this research is to examine the information, attitudes and expectations of parents of children with disabilities about the participation of a therapy dog in the rehabilitation of their child.

53 parents participated in the research, and the data were collected through a survey questionnaire. The results showed that most parents believe that therapy with a dog can have a beneficial effect on their child's motivation. Such results confirmed the first hypothesis. Most of the parents surveyed stated that they believe that a therapy dog could help in several developmental aspects, psychological, motor and social development. This confirms the second hypothesis.

The third hypothesis assumed that parents considered it desirable to spread and develop a therapeutic approach with the dog. The obtained results confirmed the third hypothesis.

From all this it can be concluded that the parents of children with disabilities have a positive attitude and optimistic expectations towards the introduction of a therapy dog in rehabilitation.

Key words: children with developmental disabilities, animal-assisted therapy, therapy dog

1. Uvod

1.1 Djeca s teškoćama u razvoju

Od začeća do trenutka sazrijevanja rast i razvoj ljudskog bića složen je i dinamičan proces podložen unutarnjim i vanjskim rizičnim čimbenicima zbog kojih se mora neprestano prilagođavati, no zbog kojih mogu nastati različita odstupanja od očekivanog razvoja. Rizične čimbenike, ovisno jesu li nastali tijekom intrauterinog života ili nakon poroda, dijelimo na perinatalne i postnatalne. Prema podrijetlu čimbenike rizika dijelimo na biološke, okolinske i brojne socijalno-ekonomske, poput siromaštva ili nedostatne zdravstvene skrbi. Čimbenici rizika su mnogobrojni, a ovise o profesionalnom sagledavanju onoga tko ih klasificira. Kako bi se smanjila težina utjecaja čimbenika na razvoj, razvijene zemlje s učinkovitom zdravstvenom skrbi, prepoznale su važnost ranog interveniranja. To znači da se djeca na koju su utjecali rizični čimbenici zbog urođenih ili stečenih stanja organizma vrlo rano uključuju u program rehabilitacije (6).

U Republici Hrvatskoj različiti sustavi koriste različite pojmove u definiranju osoba s invaliditetom. Pojam “djeca i mladi s teškoćama u razvoju” proizlazi iz sustava prosvjete (2). *Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (NN, 23/91) određeno je osam vrsta teškoća u razvoju: oštećenje vida- od slabovidnosti do sljepoće, oštećenje sluha; od naglušnost do gluhoće, poremećaj govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, tjelesni invaliditet, mentalna retardacija, poremećaji u ponašanju uvjetovani organskim faktorima ili psihozom, autizam (3).

U priručniku za rad s osobama s komunikacijskim teškoćama u redovnom odgojno- obrazovnom sustavu navodi se kako razvojne teškoće čini skupina poremećaja kognitivnog, mentalnog i tjelesnog razvoja uključujući skupinu jezično-govornih poremećaja, deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj, intelektualne teškoće, senzorički i motorički poremećaji te specifične teškoće učenja (6).

Bez obzira koju teškoću u razvoju dijete ima, uz pomoć stručnjaka i roditelja neophodno mu je omogućiti razvoj sačuvanih sposobnosti kako bi se postigao što kvalitetniji život (2).

1.1.1 Roditelji u procesu rehabilitacije djece sa teškoćama u razvoju

Roditelji su bitan partner u rehabilitacijskom procesu i to u trenutku kada se suočavaju s činjenicom da se razvoj djeteta neće odvijati na onakav način kako su priželjkivali. Kod roditelja nastaju osjećaji brige, straha i nemoći, kao i potrebe da se zaštiti vlastito dijete. Nakon toga saznanja roditelji prolaze neizvjestan, često dugotrajan, period postavljanja dijagnoze te su, za razliku od roditelja čije dijete nema teškoće u razvoju, suočeni s kontinuiranom potrebom za stručnom podrškom, stjecanjem znanja i vještina potrebnih za zbrinjavanje djeteta. Sve to stvara osjećaj povećane roditeljske odgovornosti što za posljedicu ima povećanu razinu stresa kod roditelja djece s teškoćama u razvoju (32). Sudjelovanjem u rehabilitacijskom procesu roditelj može imati osjećaj doprinosa i kontrole nad situacijom i tako pokušati nadići težinu situacije (4). Roditelji između brojnih pristupa i metoda u rehabilitaciji, odabiru one koje će biti najučinkovitije za njihovo dijete i pritom ostvaruju suradnju sa stručnim timom (10). Stoga je važno da su roditelji informirani i educirani o mogućim rehabilitacijskim postupcima (1,4).

1.1.2 Stručnjaci u procesu rehabilitacije djece sa teškoćama u razvoju

Od stručnjaka se očekuje pružanje podrške obitelji koja je u rehabilitacijskom procesu, a to mogu samo ukoliko razumiju potrebe, očekivanja i strahove onoga tko podiže dijete s teškoćama u razvoju (4). Osim toga, stručnjaci bi trebali pomoći roditeljima oko izbora pristupa i metoda (10). Stručnjaci, koji sudjeluju u procesu rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, dužni su u praksi primjenjivati provjerene i znanstveno utemeljene metode (42). Međutim, djelovanje primijenjenih metoda na određene poteškoće često je usporeno, stoga djeca, u većini slučajeva, nisu dovoljno motivirana za rad, vježbe im mogu postati nezanimljive i dosadne (9). Iz navedenih je razloga potrebno istraživati i uvoditi metode kojima se postiže visok stupanj motivacije kako bi se pokrenule pozitivne promjene.

1.2 Intervencije potpomognute životinjama

Intervencija potpomognuta životinjama, (*engl. Animal-assisted interventions, (AAI)*) novija je metoda u rehabilitaciji u koju je uključena životinja kao važan posrednik koji dovodi do pozitivnih promjena u ponašanju i zdravlju korisnika (5,7,13). Znanstvene studije upućuju da se intervencijama sa životinjama može djelovati na psihičko zdravlje, socijalne kompetencije i fizičko zdravlje (16,19,23). Metoda je značajna u rehabilitaciji djece jer je djeci nakon dugotrajne rehabilitacije potreban visok stupanj motivacije (9) za nastavak rehabilitacije, a upravo životinje mogu motivirajuće djelovati na vježbanje pri čemu doprinose smanjenju anksioznosti i usmjeravaju pozornost na vanjske događaje (48). U početku se ovom pristupu pripisivao rekreativni značaj (13). Novija istraživanja potvrđuju da neke vrste životinja izazivaju povratno pozitivan odgovor kod ljudi, te se u terapijske svrhe najviše koriste pas i konj (35,46).

Iako je potvrđen veliki terapijski potencijal u intervencijama potpomognutim životinjama, mora se uzeti u obzir da nemaju sva djeca i ljudi pozitivan odnos ili iskustvo sa životinjama, stoga je prije uključivanja u bilo koji oblik intervencije sa životinjama neophodno razmotriti djetetovu emocionalnu spremnost. Važna je procjena s obzirom na to odgovara li određena životinja svojim temperamentom potrebama djeteta (18).

Tijekom povijesti razvilo se nekoliko oblika intervencije uključivanja terapijskih životinja u rad. Stručnjaci terapiju sa životinjama najčešće primjenjuju u ambulatornom obliku rehabilitacije (12), no sve se češće životinje uvode kao terapija kod hospitalizirane djece - za smanjenje neželjenih psiholoških i fizioloških posljedica hospitalizacije (38,39).

1.2.1 Primjena životinja u terapijske svrhe tijekom povijesti

Smatra se da primjena životinja u terapijske svrhe ima dugu povijest, no nema dovoljno zapisa koji bi to potvrdili. U prošlosti se često osobe „slabog duha“ poticalo na druženje sa životinjama. U Staroj Grčkoj se savjetovalo oboljelima od neizlječivih bolesti jahanje na konju kako bi im se potaknula volja za životom. U Europi se u 9. stoljeću se provodio program rehabilitacije u kojem su mentalno bolesne osobe brinule o životinjama (7,16).

Tijekom 18. stoljeća razvija se ideja o pozitivnom učinku životinja na ponašanje i zdravlje ljudi, posebno djece, stoga se u Europi osnivaju duševne bolnice u kojima je bolesnicima dozvoljeno držanje životinja (7,16,46).

Na području psihologije Dr. Sigmund Freud, a nakon njega dr. Boris Levinson, uočavaju prva pozitivna iskustva uključivanja životinja u psihoterapiju i to slučajno vidjevši susrete pacijenata s njihovim kućnim ljubimcima. U početku su psiholozi na stručnim skupovima otvoreno izražavali sumnju prema ovom pristupu, međutim, početkom šezdesetih godina pojavljuju se prvi znanstveni dokazi o intervenciji sa životinjama na području psihologije (23).

Terapija potpomognuta konjima ili *hipoterapija* pojavljuje se u Europi početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća. Za to se vrijeme u Sjedinjenim Američkim Državama u sklopu liječenja ratnih veterana uvodi program u kojem pacijenti skrbe o životinjama u cilju poboljšanja psihičkog stanja (46).

Od sedamdesetih godina prošlog stoljeća komparativna psihologija proučava odnos čovjeka i životinja, vezu čovjeka i životinja te njihov međusobni utjecaj i bilježi prva znanstvena istraživanja (16,42). U području komparativne psihologije, koja proučava vezu čovjeka i životinja, najveći uspon imaju istraživanja koja se odnose na intervencije potpomognute životinjama (*engl. Animal-assisted Interventions (AAI)*)(16).

1.2.2 Utjecaj intervencije potpomognute životinjama na životinje

Intervencija sa životinjama prije svega jest - interakcija, stoga je potrebno istražiti posljedično djelovanje interakcije kod ljudi. Međutim, tijekom vremena osviještena je važnost razmatranja životinjske perspektive kao partnera u procesu rehabilitacije. Valja postaviti pitanja, koja su i etička obveza: Nanosi li se životinjama šteta? Hoće li smanjenje nevolje s jedne strane (čovjek) izazvati nevolju drugoj strani (životinja).?

U istraživanju, u kojem su bila uključena 26 terapijska psa, mjerila se razina kortizola u slini. Hormon kortizol se mjerio kao parametar za određivanje razine stresa dok pas radi. Znanstvenici nisu otkrili znatno povećanu razinu kortizola niti su psi u radu ispoljavali više ponašanja povezanih sa stresom (62). S druge strane, istraživanja *Instituta za antropologiju* u Australiji potvrđuju da se razina kortizola povećava ($p < 001$) u one dane kada terapijski pas odlazi na posao. To se može tumačiti činjenicom da terapijski pas doživljava interakciju sa pacijentima kao radno iskustvo s obzirom da neprestano mora biti fokusiran na vršenje naredbi poput „sjedni“, „stani“, „donesi“ i sl. iz takvih rezultata može se zaključiti da je posao terapijskog psa stresan, zbog čega treba voditi računa o učestalosti tretmana i odmoru (8,34).

1.2.3 Oblici intervencija potpomognutih životinjama

Američko udruženje veterinarske medicine (engl. American Veterinary Medical Association, (AVMA)) podržava teoriju prema kojoj aktivna ili pasivna interakcija sa životinjama donosi dobrobit osobito za ljude s povećanim izazovima u aktivnostima svakodnevnog života. Navedeno udruženje klasificira intervencije potpomognute životinjama prema namjeni (54).

Terapija potpomognuta životinjama (*engl. Animal Assisted Therapy (AAT)*) oblik je intervencije usmjeren na određenu dijagnozu i ima jasno definiran cilj koji se želi postići tijekom terapije. Ovaj oblik intervencije potpomognute životinjama u najvećem broju podržan je sustavnim istraživanjima (18) i sve više se sustavno uvodi u rehabilitacijske centre i bolnice (30). Dio je rehabilitacijskog programa kojeg koordinira i evaluira multidisciplinarni tim stručnjaka (13). Istraživanja pokazuju ukoliko ga provodi educirani stručnjak, mogu se smanjiti određeni psihološki i tjelesni simptomi uz poboljšano emocionalno stanje (18). U SAD- u 1989. godine razvio se program certificiranja za osposobljavanje životinja za pomoć u terapiji, otada se razvijao i koristi se kao smjernica za terapiju potpomognutu životinjama (30).

Aktivnosti potpomognute životinjama (*engl. Animal-Assisted Activities(AAA)*) podrazumijevaju interakciju pacijenta i životinje s određenim stupnjem neformalnosti i fleksibilnosti kako bi se facilitirale pacijentove socijalne vještine koje utječu na kvalitetu života (13). Ovdje spadaju interaktivni programi ili susreti sa životinjama poput onih koji se odvijaju u zoološkim vrtovima. Terapijski učinci s kitovima i dupinima odnedavno se procjenjuju i istražuju, no prvi izvještaji istraživanja govore o razvoju samopouzdanja i socijalnih vještina u djece nakon susreta s ovim životinjama, no o njima još uvijek nema dovoljno sustavnih studija (16),

Kako bi korisnici prevladali svoje funkcionalne poteškoće primjenjuje se intervencija *osposobljenim životinjama za pomaganje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti (engl. Service Animal Programmes, (SAP))*(13).

1.2.4 Potencijalni rizici intervencije potpomognute životinjama

Većina pretraženih radova govore o dobrobitima koji se postižu terapijom sa životinjama, no treba sagledati i istražiti moguće rizike. Najčešći rizici koji se navode su - prijenos zoonoza, alergijska osjetljivost te ozljede. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije zoonoza je bilo koja infekcija koja se prirodno prenosi s kralježnjaka na ljude (27). U kontaktu sa životinjom moguć je prijenos zoonoza, osobito kod imunokompromitiranih osoba, no istraživanja sugeriraju da imunokompromitirani ljudi nisu u nikakvom dodatnom riziku interakcijom s kućnim ljubimcima nego što bi bili interakcijom s drugim ljudima i okolišem (8). Studije izvještavaju da u bolnicama nisu prijavljene povećane infekcije povezane sa terapijskim psima, a minimalne rizike potrebno je prevenirati ispravnim provođenjem smjernica o higijeni ljudi i životinja i edukacijom osoblja (33,40,41).

Pandemiju koja se pojavila 2019 god. uzrokovanu SARS CoV-2 Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je zoonozom (27), međutim kod pasa je potvrđena niska osjetljivost na SARS CoV-2 (59).

Alergeni krznatih životinja imaju važnu ulogu u nastanku astme i peludne groznice (11). Iako postoje razlike među pasminama, svi psi proizvode alergene koji se nalaze u epitelu, peruti, jezičnim žlijezdama, prostati i parotidnim žlijezdama. Dokazivanje alergije na pse i mačke temelji se na dosljednoj anamnezi i fizikalnom pregledu, a potvrđuje se pozitivnim rezultatom kožnog testa(60).

Utjecaj alergena može se smanjiti redovitim kupanjem terapijskih životinja, nanošenjem atopičnih losiona na krzno, redovitim usisavanjem radnog prostora te je potrebno izbjegavati jastuke i materijale koji mogu nakupljati alergene. Uzgojeni „hipoalergeni psi“ s manje krzna ne smanjuju rizik i njihov uzgoj nije znanstveno utemeljen jer se pojedinac može senzibilizirati alergenima koji su u slini (60).

Također je nužno promisliti kako bi životinja koja se koristi u terapijske svrhe mogla reagirati na određeno ponašanje djeteta da ne bi došlo do neželjenih reakcija i dodatnog traumatiziranja djeteta ili životinje (18). Rizici od ozljeda i padova uzrokovanih psom mogu se svesti na minimum pažljivim odabirom jedinke za rad i provođenjem standardiziranih postupaka (8).

Neki ljudi mogu imati fobiju od pasa ili, jednostavno, ne žele komunicirati sa psom. Treba uzeti u obzir i kulturološki aspekt korisnika te imati na umu da u tom kontekstu terapija sa životinjama ipak nije opće prihvaćena metoda (8).

1.3 Interakcija čovjeka i psa

Istraživanja sugeriraju da prisutnost psa ima široko korisne psihičke, sociološke i fiziološke dobrobiti kod bolesne i zlostavljane djece, osoba s razvojnim teškoćama i starijih osoba (16,20).

Kako bi se te činjenice, kao i samu primjenu pasa u terapiji bolje razumjelo neophodno je istražiti početke, gdje pas postaje čovjeku prijatelj. Posebnu pažnju treba obratiti na razumijevanje komunikacije u odnosu čovjeka i psa. Također kao potvrdu vjerodostojnosti ove metode treba se osvrnuti na mjerenja fizioloških promjena pri posrednoj i neposrednoj interakciji ovih vrsta.

1.3.1 Povijest odnosa čovjeka i psa

Domestikacija (*lat. domesticus: domaći, kućni*) je proces u kojem divlja vrsta prelazi u pripitomljenu uz mijenjanje genetskih i morfoloških obilježja (28). Pas je prva životinjska vrsta koja je prošla proces domestikacije prije početka poljodjelske proizvodnje (14, 37). U početku je divlja životinja iz porodice kanida (*lat. Canidae*), vjerojatno vuk, slijedila čovjeka u lovu i hranila se njegovim ostacima. S druge strane čovjek je osjetio da mu ta životinja pruža zaštitu (7) te započinje proces domestikacije. U interesu prilagodbe dogodile su se određene morfološke promjene što je svojstveno procesu domestikacije.

Jedna od najstarijih iskopina nalazi se u francuskoj špilji Chauvet gdje su nađeni otisci stopala djeteta i šapa životinje iz porodice kanida, stari oko 26.000 godina. Prema pronađenim se otiscima procjenjuje da je životinja koja je hodala uz dijete, vuk ili veliki pas (26). Da je pas najstarija životinjska vrsta o kojoj čovjek brine i koja živi sa ljudima oko 12 000 godina (14, 25), dokazuje i iskopina u izraelskom nalazištu Ein Mallaha gdje su pronađene kosti šteneta pokopanog uz čovjeka (36).

Znanost osamdesetih godina prošloga stoljeća odnos psa i čovjeka svrstava u četiri kategorije prema čemu se se pas tretira kao posjed, pruža uslugu čovjeku, ispunjava potrebu za pratnjom te odnos u kojem se pas uvažava kao značajni drugi (14).

Povijest psa ima uzlaznu putanju prema uspjehu, od izvora hrane i krzna, pomagača u lovu i ribolovu, tegljača do čuvara, pratioca i pomagača za osobe s invaliditetom. U današnje vrijeme psi zadovoljavaju ljudsku potrebu za druženjem, bezuvjetnom ljubavi i naklonošću (14).

1.3.2 Komunikacija između čovjeka i psa

Iako postoje očite razlike između vrsta, kroz povijest se razvio specifičan odnos između ljudi i pasa te su psi pod selekcijskim pritiskom razvili sposobnost da na neki način komuniciraju s ljudima (15, 50). Poznato je da vrste iz porodice kanida kojem pripadaju psi imaju dobro razvijenu međusobnu komunikaciju, ali mogu komunicirati i s pripadnicima drugih vrsta. Njihov način komunikacije u osnovi je neverbalan (29). S druge strane psi su razvili sposobnost „čitanja“ ljudske komunikacije što nije svojstveno drugim vrstama. Vještiji su u korištenju ljudskih komunikativnih znakova, poput pokaznih gesta ili usmjerenja pogleda od drugih domesticiranih vrsta (27, 51).

Najnovija istraživanja potvrđuju koliko je komunikacija izraza lica značajna u interakciji čovjeka i psa. Psi su u procesu domestikacije, razvili određene mišićice lica koji se ne nalaze na licu vukova (49) što im daje dojam izražajnih očiju. Na osnovu takve ekspresije kod ljudi se stvara osjećaj brižljivosti na osnovu kojeg daju prednost izbora. Psi često izvode pokrete obrvama, a za ljude su pokreti obrvama osobito značajni tijekom komunikacije jer se time ističe značenje riječi i pridaje fokus u komunikaciji. Dokazano je da psi ove pokrete koriste samo u komunikaciji sa ljudima (50,51).

Psi osim izrazom lica, s ljudima komuniciraju očima, što potvrđuju i najnovija istraživanja čiji rezultati govore kako psi više slijede komunikativne geste kada vide ljudske oči i slijede pogled čovjeka u metu samo ako je bio kontakt očima. Psi proizvode više pokreta na licu kad ih čovjek gleda (50). Pogled je kod ljudske vrste važan oblik komunikacije za uspostavljanje partnerskih odnosa i veza koji pomaže da se razumiju namjere drugog. Osim toga, čini se da međusobni pogled između pasa i ljudi dovodi do lučenja oksitocina (15).

S vremenom je komunikacija čovjek- pas proširena na verbalne i taktilne signale (43).

Čovjek se u verbalnom obraćanju prema psu koristi i neverbalnom komunikacijom poput tona glasa, izraza lica i držanja tijela, na što pas daje neverbalne odgovore u smislu izvršavanja određene radnje ili ispoljavanja određene reakcije, kao što su veselo skakanje, mahanje repom i sl. Pritom se čovjek osjeća shvaćen i prihvaćen. (44). Ljudi često imaju potrebu razgovarati sa svojim psima. Pritom ljudi ne očekuju verbalni odgovor, što je inačica dječjeg razgovora u igri ili razgovora na glas sa samim sobom (14). Psihoterapeuti su često koristili ovakav oblik komunikacije kako bi se pacijenti, osobito djeca, emocionalno otvorila (22).

Za pasa je maženje oblik taktilne, neverbalne komunikacije i ne mora imati isto značenje kao kod ljudi. Maženje pojedinih dijelova glave ili tijela psu može biti različito procesuirano pa tako maženje po vrhu glave pas može doživjeti kao autoritativan pristup, dok mu maženje obraza može stvarati ugodu, zato je to područje, zbog boljeg razumijevanja komunikacije vrsta, potrebno podrobnije istražiti (43).

Osim sposobnosti komuniciranja s ljudima, psi neposredno doprinose komunikaciji svojih vlasnika s drugim ljudima pri čemu djeluju kao *ledolomci* (14,16). Osim toga, vlasnici imaju obvezu izvoditi psa u šetnju, stoga su u prilici ostvarivati više kontakata i uspostavljati komunikaciju s drugim ljudima (44).

1.3.3 Fiziološki odgovor na interakciju čovjek -pas

Sustavnim pregledom radova na temu utjecaja životinja na ljude iz 2012. godine zaključeno je da se pozitivni psihofiziološki učinci temelje na mehanizmu lučenja oksitocina(12).

Oksitocin je hormon sa širokim utjecajem na opće zdravlje, prilagodbu, razvoj, reprodukciju i regulaciju socijalnih veza kod čovjeka, ali i kod mnogih drugih sisavaca (15, 24). Oksitocin, također, ima antistresne učinke i povećava prag boli (34).

Mjerenjem razine kortizola, epinefrina i norepinefrina u prisutnosti psa (13,34) dokazalo se da interakcija sa psom ima dobrobiti poput regulacije stresa i smanjenja anksioznosti (16,19).

Dokazan je i učinak na smanjenje krvnog tlaka u prisutnosti pasa kod odraslih i djece (48).

Međutim, stres i simpatička aktivnost manji su i kad nema interakcije. U istraživanju u kojem je mjerena moždana aktivnost metodom pozitronske emisijske tomografije (PET), očitava se znatno smanjena aktivnost u dijelovima mozga koji bi ukazivali na stres i simpatičko uzbuđenje i kad nema interakcije. Prisutnost kućnog ljubimca bez interakcije, smanjila je stres kod ispitanika za razliku od skupine koja je bila odvojena od svojih ljubimaca (t-test; $p < 0,001$) (17).

Istraživanja dokazuju i neizravno djelovanje pasa time što olakšavaju interakciju između nepoznatih ljudi koji potom lakše stječu međusobno povjerenje (14,16) .

1.4 Terapijski pas

Terapijski psi spadaju u skupinu pasa pomagača, pomno su birani, socijalizirani i trenirani za jasno definirane namjene. Psi pomagači mogu biti: psi vodiči, rehabilitacijski psi za pomoć teško pokretnim osobama i osobama u invalidskom kolicima, psi za epilepsiju, psi za gluhe. Internacionalni stručni nazivi mogu se razlikovati, no izuzetno je važno znati namjenu psa pomagača (7). Širenje pasa pomagača u mnogim ulogama ubrzava se na međunarodnoj razini (56). Da bi pas bio dobar vodič treba imati odgovarajuću inteligenciju, ali i prikladnu osobnost. Oboje je genetski uvjetovano, stoga se pribjegava sustavnom i selektivnom uzgoju kako bi se stvorilo psa za određenu namjenu (55). U konačnici, terapijski psi moraju imati osnove poslušnosti, ponašati se na predvidljiv način i voljeti boraviti u društvu ljudi. Moraju prihvaćati nepoznate osobe i druge životinje te znati pokazati odgovore na glasovne naredbe. Voditelj treba biti sposoban da u svakom trenutku kontrolirati psa, a pas mora surađivati s voditeljem bez obzira na zatečenu situaciju (30).

Najčešće se u ulozi terapijskog psa pojavljuje labrador retriever i golden retriever te ponekad i njemački ovčar (56). To su pasmine koje rado borave u društvu ljudi, lako ih je socijalizirati i dresirati, izdržljivi su i dobro podnose stres. Radni vijek terapijskog psa je osam godina, ovisno o zdravstvenom stanju i zahtjevnosti zadataka (7).

Pri izboru psa također je potrebno voditi računa o njegovom temperamentu pa će mlađi i živahni biti pogodniji za adolescente, a zreliji i mirniji za malu djecu ili starije osobe (44),

1.4.1 Izbor štenca za terapijskog psa

Već s navršena dva mjeseca starosti bira se štenad s određenim karakteristikama (7). Ponašanje i predispozicija štenaca često ovisi i o tome kako su odgajani u leglu. Štene se mora u prvih deset tjedana naučiti poštivanju autoriteta i shvatiti značenje prijetnji. Međutim, u načinu odgoja štenaca treba postići ravnotežu kako bi pas bio sposoban za interakciju s ljudima i životinjama. Štenci, koje je majka u leglu grubo kažnjavala, najčešće su bojažljivi i nepovjerljivi prema ljudima, a štenci koji uopće nisu kažnjavani prvih deset tjedana, više se ne mogu obučavati. Osim odnosa s majkom, važno je da štene unutar vrste, s braćom nauči suptilne znakove komunikacije. U suprotnom, kao odrasli pas, može pogrešno i zbunjujuće reagirati na neverbalnu komunikaciju i neprestano ulaziti u konfliktne situacije unutar vrste, što nikako ne može biti osobina psa pomagača bilo koje namjene (55). Nakon odvajanja od legla psi pomagači započinju proces socijalizacije koji traje osam mjeseci (7). To je proces u kojem se pas navikava na okruženje i dobiva oblik društvenog ponašanja koje će kasnije imati kao odrasli pas. Socijalizacija se odvija u nekoliko razina. Primarna se razina mora odigrati u kratkom razdoblju u kojem pas uči tko je i što je u smislu pripadnosti vlastitoj vrsti, te s kim bi se trebao družiti. Sekundarna razina je složena i može se razvijati tijekom cijelog života. Na sekundarnoj razini psa se podučava o njegovu društvenom okruženju, uči po kojim se pravilima valja ponašati u tom okruženju da bi postao članom određene zajednice (55).

Budući terapijski psi potom prolaze trening za određenu namjenu. Psi se treniraju uz jednog voditelja te postaju terapijski tim nakon što prođu standardiziranu procjenu (7).

1.4.2 Terapijski pas u rehabilitaciji djece

Terapijski pas na djecu djeluje opuštajuće, potiče ih na komunikaciju i aktivnost, stoga su učinci uključivanja terapijskog psa višestruki, njime se unapređuju motoričke, socioemocionalne vještine, te razvoj govora i komunikacije (9). Bez obzira koju teškoću u razvoju djeteta ima, u interakciji sa psom pomagačem ili terapijskim psom, koriste se svi dokazani pozitivni i terapijski učinci psa pri čemu je jedan od značajnijih utjecaja da pas potiče dobrovoljno sudjelovanje s terapeutom (7). Značajna poveznica između djeteta i psa je igra. Pas, kojem je usmjerena pažnja, pozvan je na igru pri čemu mu nije važno ima li djeteta neko tjelesno oštećenje ili govorne poteškoće (9).

Interakciju između djeteta i terapijskog psa usmjerava voditelj psa. Voditelj psa može biti roditelj, vlasnik terapijskog psa ili stručnjak. Stručna osoba planira i provodi rehabilitacijski postupak kroz interakciju *voditelj psa – pas – dijete*. Rad s terapijskim psom zahtijeva individualni pristup ovisan o specifičnim potrebama djeteta i zahtijeva stručnjaka koji vrlo dobro razumije izazove djeteta i psihologiju pasa (7,44).

S obzirom na to da terapija sa psom može pokriti više razvojnih aspekata, ovisno o potrebi i primarnim ciljevima procesa, stručnjaci koji se uključuju u rad s terapijskim psom su: radni terapeuti, fizioterapeuti, defektolozi, psiholozi, logopedi, pedagozi (7). Bez obzira je li dijete s teškoćama u razvoju u interakciji sa psom pomagačem ili terapijskim psom, koriste se svi dokazani pozitivni i terapijski učinci psa pri čemu je jedan od značajnijih utjecaja da pas potiče dobrovoljno sudjelovanje s terapeutom

1.4.3 Terapijski pas u Republici Hrvatskoj i zakonska regulativa

Primjena terapijskog psa u rehabilitacijskom procesu u Republici Hrvatskoj još je uvijek slabo zastupljena u stručnom radu, premda pojedine udruge u Republici Hrvatskoj aktivno prate trendove i poduzimaju napore u suradnji sa zdravstvenim ustanovama i stručnjacima drugih udruga kako bi ova praksa, temeljena na dokazima, bila široko dostupna djeci s teškoćama u razvoju.

Prihvatanju i razumijevanju uloge terapijskog psa u široj zajednici doprinosi i zakonska regulativa. Zakon o korištenju psa pomagača je na snazi od 25.04.2019. Zakonom se uređuje pružanje pomoći i podrške korištenjem psa pomagača ili terapijskog psa osobama s invaliditetom ili osobama s kroničnom bolesti i djetetu s teškoćama u razvoju (7). Članak 2. Zakona o korištenju psa pomagača definira između ostalih sljedeće pojmove: korisnik psa pomagača, korisnik terapijskog psa, pas pomagač, voditelj psa pomagača, stručni voditelj, voditelj terapijskog psa, stručna osoba.

1.5 Aspekti u razvoju na koje se terapijskim psom može djelovati

U rehabilitacijskom procesu terapijski pas kod djece može djelovati na više razvojnih aspekata i to najčešće istovremeno. To se može uočiti na primjeru igre koja uključuje aktivnosti kao što su valjanje po podu, bacanje loptice, puzanje, maženje i slično čime se unaprjeđuju socioemocionalne vještine, motoričke vještine te razvoj govora i komunikacije (9), stoga je bitno odrediti ciljeve koji se žele postići te prema njima pomno planirati aktivnosti.

1.5.1 Utjecaj na psihički i emocionalni razvoj

Dr. Sigmund Freud i dječji psiholog Boris Levinson primijetili su da prisutnost psa pomaže u radu s pacijentima što je bilo najizraženije u radu s djecom ili adolescentima (22). Terapijski pas može pomoći djetetu slobodnije izraziti osjećaje i istražiti nova ponašanja jer životinje ne ponižavaju, ne osuđuju i ne kritiziraju (23). Terapijski pas prihvaća osobu bez obzira kakve tjelesne ili druge poteškoće ima što umanjuje strah od odbijanja i osuđivanja (7).

Prisutnost životinje u životu djeteta općenito, povećava osjećaj ugone, doprinosi regulaciji stresa, smanjenju anksioznosti i osjećaju usamljenosti (7,19).

1.5.2 Utjecaj na fizičku aktivnost i motorički razvoj

Pas aktivnom igrom potiče djecu na povećanu fizičku aktivnost (20). U rehabilitaciji se uvođenjem terapijskog psa ciljano utječe na fizičku aktivnost. Bacanje loptice psu, vođenje psa, svladavanje poligona u interakciji s psom doprinosi da terapija djetetu postaje zabavna i potiče ga na suradnju. Maženjem terapijskog psa ostvaruju se potrebe za dodirrom i kontaktom i potiču se kontrolirani pokreti. Vođenjem psa ostvaruje se usmjereno kretanje, poboljšava se koordinacija i ravnoteža (7).

Stimulacija fizičke aktivnosti bilježi se kod odraslih vlasnika pasa, zbog obveze izvođenja psa u šetnju (16). Još uvijek nema dovoljno studija koje bi takvu aktivnost povezala sa djecom koja u obitelji imaju psa (19), no objavljene studije i pilot projekti sugeriraju da je promoviranje šetnje sa psom, prilika za povećanje tjelesne aktivnosti kod djece. Takve se aktivnosti moraju odgovorno

provoditi, te biti pomno isplanirane i kontrolirane u zajednici (21). Unatoč svemu sigurno je da pas potiče djecu na povećanu fizičku aktivnost kroz aktivnu igru (20).

1.5.3 Utjecaj na socijalni razvoj i komunikaciju

Terapijski pas može pomoći djetetu poboljšati razvoj socijalnih kompetencija poput dijeljenja, pomaganja, kooperativnosti i osjećaja odgovornosti za druge (19,20). Općenito, istraživanja pokazuju da djeca koja imaju kućne ljubimce imaju bolje rezultate na testovima za empatiju, lakše stvaraju prijateljstva i imaju manje problema sa vršnjacima (20). Istraživanja dokazuju da se agresivnost učenika u razredu smanjila u prisutnosti psa (12). Vlasnici terapijskih pasa rado govore o svojim psima za što ljudi u zajednici često pokazuju interes. Time se kod djeteta s teškoćama u jačaju vještine komunikacije (neverbalne i verbalne), smanjuje se osjećaj izolacije i lakše se svladavaju socijalne barijere (7). U četverogodišnjem istraživanju u Australiji pokazalo se da kućni ljubimac u uspostavi socijalnih veza djeluje kao „ledolamac“(18).

Kućni ljubimci mogu biti osobito značajni u socio-emocionalnom razvoju djece koja nemaju braću i sestre (20).

1.5.4 Utjecaj na kognitivni razvoj i ponašanje

Na osnovu dokaza teorije dječjeg razvoja imaju jasan stav da suživot sa životinjom potiče znatiželju i učenje što stimulira kognitivni razvoj, a istovremeno je izvor emocionalne podrške (18). U procesu rehabilitacije terapijski pas često je motivator poboljšanja vještina i znanja (7), Osim toga, zbog smanjenog stresa i ugodne društvene atmosfere koju stvara psa, mogu se stvoriti pozitivni preduvjeti za učenje (12,13). U provedenim istraživanjima djeca su se mogla bolje koncentrirati na zadatak pamćenja i obraćala su više pažnju na učitelja u nazočnosti psa (12,13).

1.5.5 Utjecaj na duhovni razvoj

„ Ne razmišljajući o religijskom aspektu duhovnosti, već upravo o osjećaju jedinstva sa životom i stvaranjem te o životnim potrebama, ta djeca i odrasle osobe mogu ostvariti dublju povezanost s terapijskim psom.“(7). Dijete osjeća emocionalnu povezanost s terapijskim psom. Ljudima je želja za povezivanjem s prirodom urođena i evolucijski su predodređeni pokazati interes za životinjskim svijetom (33).

2 Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je ispitati informiranost, stavove i očekivanja roditelja djece s teškoćama u razvoju o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihova djeteta.

Ispitati stavove i mišljenja roditelja o tome kako sudjelovanje terapijskog psa u rehabilitaciji utječe na motivaciju njihove djece.

Ispitati stavove i mišljenja roditelja o tome kako sudjelovanje terapijskog psa u rehabilitaciji utječe na svladavanje izazova u psihičkom, socijalnom i motoričkom razvoju njihove djece.

Istražiti slažu li se roditelji djece s teškoćama u razvoju da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom.

Uz navedene ciljeve postavljene su sljedeće hipoteze:

H1 Većina se ispitanih roditelja slaže da terapijski pas može pomoći motivirati njihovo dijete u rehabilitaciji.

H2 Većina se ispitanih roditelja slaže da sudjelovanje terapijskog psa u rehabilitaciji može povoljno utjecati na psihički, socijalni i motorički razvoj njihova djeteta.

H3 Većina se ispitanih roditelja slaže se da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom.

3 Metode i ispitanici

Za potrebe izrade ovog diplomskog rada izrađen je anketni upitnik u formi Google obrasca koji je ponuđen na društvenoj mreži, u grupi namijenjenoj roditeljima djece s teškoćama u razvoju. Upitnikom su se ispitali stavovi i očekivanja roditelja djece sa teškoćama u razvoju o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihove djece. U prvom dijelu upitnika prikupljeni su opći podaci u kojima ispitanici navode dob, stručnu spremu, dob svog djeteta, vrstu teškoće koju ima dijete, da li njihovo dijete ima alergijsku osjetljivost na pse te izjave o tome da li imaju kućnog ljubimca te da li imaju iskustva sa terapijskim psom. Drugi dio upitnika sadrži 11 tvrdnji koje trebalo ocijeniti na Likertovoj ljestvici, u rasponu od 1 do 5, ovisno o razini slaganja sa određenom tvrdnjom. Ocjena 1 označava potpuno neslaganje sa tvrdnjom, ocjena 2 uglavnom neslaganje sa tvrdnjom, ocjena 3 niti slaganja niti neslaganje s tvrdnjom, ocjena 4 djelomično slaganje s tvrdnjom, a ocjena 5 potpuno slaganje s tvrdnjom.

Anketni upitnik u formi Google obrasca ponuđen je ispitanicima, potencijalnim korisnicima terapijskog psa, na društvenoj mreži, u grupi namijenjenoj roditeljima djece s teškoćama u razvoju. Anketu je provedena u razdoblju 1.5. do 10.5.2021. godine te ju je ispunilo 53 roditelja.

Prikupljeni podaci statistički su obrađeni i prikazani grupno. Rezultati su prikazani tablično i grafički.

4 Etički aspekti istraživanja

Istraživanje je provedeno poštujući smjernice kojima se osigurava ispravno provođenje istraživanja i sigurnosti osobnih podataka osoba koje sudjeluju u istraživanju. Istraživanje poštuje temeljne etičke i bioetičke principe – osobni integritet u skladu s Numberskim kodeksom i najnovijom revizijom Helsinške deklaracije. Prema navedenom poštivala se anonimnost, pravednost i neškodljivost.

Prije rješavanja ankete ispitanici su pismeno upoznati o vrsti istraživanja, a slanje ispunjenog obrasca smatrano je kao informirani pristanak.

Podaci su prikupljeni anonimno. Rezultati su obrađivani jedino u svrhu ovog istraživanja te se ni na koji način ne mogu povezati sa pojedincem.

Ispitanicima koji su odlučili da ne žele sudjelovati u istraživanju ili su željeli odustati u tijeku provođenja istraživanja, isto je bilo omogućeno bez ikakvih posljedica.

5 Rezultati

Za ostvarivanje postavljenih ciljeva istraživanja i ispitivanje postavljenih hipoteza roditelji djece sa teškoćama u razvoju ispunili su predloženi upitnik. Dobiveni rezultati o informiranosti, stavovima i očekivanjima roditelja djece s teškoćama u razvoju o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihova djeteta prikazani su u tablicama i grafovima u sljedećim poglavljima.

5.1 Karakteristike roditelja i djece u provedenom istraživanju

Istraživanjem je obuhvaćeno 53 ispitanika od toga najviše iz područja Zagreba i središnje Hrvatske 20 (37,73%) te Istre i Primorja 15 (28,30%) što se može iščitati iz Tablice 2. Iz Tablice 1. može se zaključiti da je najviše ispitanih roditelja 31 (58,48 %) u dobi od 35 do 44 godina. Najveći broj djece u istraživanju je u dobi 2 do 5 godina (29 djece, 54,71%). Slika 1. prikazuje razinu obrazovanja ispitanika. Najviše ispitanih roditelja 26 (49,05%) ima srednju stručnu spremu i visoku stručnu spremu (22 ispitanika, 41,51%).

Iz Tablice 2. može se zaključiti da 29 ispitanika (54,72%) u obitelji ima kućnog ljubimca. Od ukupnog broja ispitanika koji su izjavili da imaju kućnog ljubimca većina ih ima psa 22 (41,51%), dok manji broj njih 7 (13,21%) kao kućne ljubimce navodi mačke, zamorce i ribice (Tablica 3.).

Učestalost teškoća u razvoju po skupinama prikazana je u Tablici 4. iz koje se može iščitati da je najviše roditelja, 47 (88,69%) odgovorilo da njihova djeca imaju motoričke teškoće. Od toga 23 (43,40%) ima samo motoričke teškoće u razvoju, dok 24 (45,29%) djece ima motoričke teškoće s pridruženim smetnjama. Najučestalija pridružena razvojna teškoća je oštećenje vida, prisutna kod 14 (26,41%) djece (Tablica 5.) Ostale smetnje bez oštećenja motorike ima 6 (11,31%) djece (Tablica 5.)

Većina roditelja, njih 38 (71,70 %) je izjavila da njihova djeca nikada nisu provodila terapiju sa terapijskim psom, dok je 15 (28,30) roditelja odgovorilo da su njihova djeca provodila terapiju sa terapijskim psom i to najviše u Istri i Primorju 6 ispitanika, potom u Zagrebu i središnjoj Hrvatskoj 4 ispitanika. Provođenje terapije sa psom po regijama prikazano je u Tablici 6.

Na pitanje da li su ispitanici imali ili u trenutku ispitivanja imaju terapijskog psa s važećim certifikatom, samo se 4 (7,54%) ispitanika izjasnilo da su imali terapijskog psa s važećim certifikatom, dok ostalih 49 (94,45%) ispitanika nisu imali terapijskog psa s važećim certifikatom (Slika 5). Od ukupno četiri ispitanika koji su odgovorili da su imali ili imaju terapijskog psa u obitelji tri ispitanika su iz Dalmacije i jedan iz Zagreba (Tablica 7.).

Većina ispitanih roditelja, njih 48 (90,56%) je odgovorila da njihovo dijete nema alergijsku osjetljivost na pse, jedan je roditelj odgovorio da dijete ima alergijsku osjetljivost na pse dok manji broj 4 (7,55%) roditelja nije siguran da li njihovo dijete ima alergijsku osjetljivost na pse (Slika 4.)

Tablica 1. Dob ispitanih roditelja i njihove djece

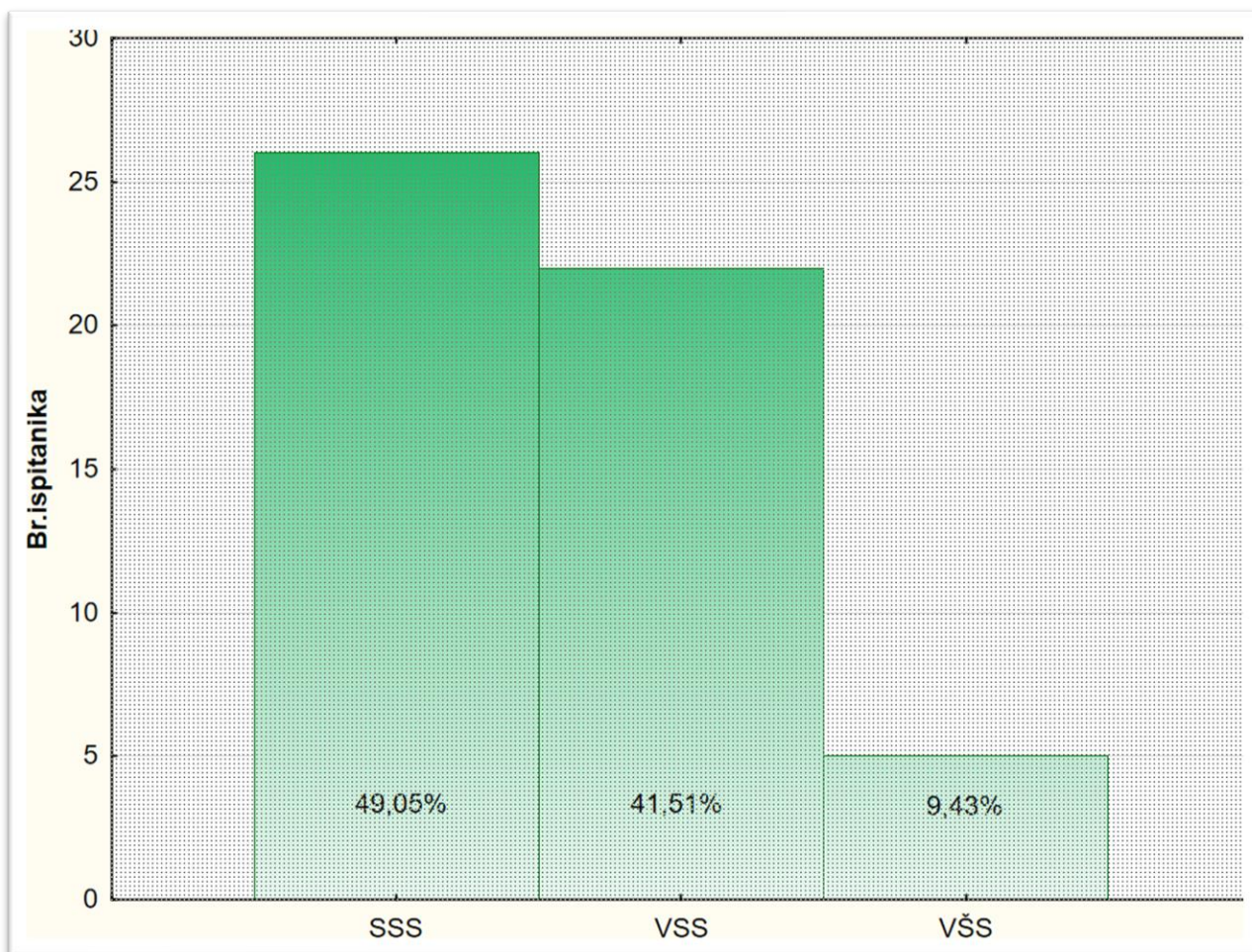
| | | Roditelji | | | Ukupno |
|---------------|-----------|--------------------|--------------------|-------------------|--------------------|
| | | Od 25 do 34 godina | Od 35 do 44 godina | Više od 45 godina | Broj (%) |
| Djeca | 0-1 g. | 3 | 2 | - | 5 (9,44) |
| | 2-5 g. | 9 | 19 | 1 | 29 (54,71) |
| | 6-10 g. | 5 | 10 | 0 | 15 (28,30) |
| | 11-15 g. | 0 | 1 | 1 | 2 (3,77) |
| | 16 i > g. | 0 | 0 | 2 | 2 (3,77) |
| UKUPNO | | 18(33,96) | 31 (58,49) | 4 (7,54) | 53 (100,00) |

Tablica 2. Zastupljenost kućnih ljubimaca u obitelji prema regijama

| | Da li u obitelji imate kućnog ljubimca? | | |
|--------------------------------|---|--------------------|--------------------|
| | DA | NE | Br (%) |
| Zagreb i sr. Hrvatska | 8 | 12 | 20 (37,73) |
| Sjeverozapadna Hrvatska | 2 | 2 | 4 (7,54) |
| Dalmacija | 5 | 1 | 6 (11,32) |
| Istočna Hrvatska | 4 | 4 | 8 (15,09) |
| Istra i Primorje | 10 | 5 | 15 (28,30) |
| UKUPNO | 29 (54,71) | 24 (45,21) | 53 (100) |

Tablica 3. Zastupljenost psa kućnog ljubimca u odnosu na druge kućne ljubimce

| Kojeg kućnog ljubimca imate? | Broj kućnih ljubimaca |
|---|-----------------------|
| Pas | 22 |
| Ostalo (mačka, zamorac, ribice) | 7 |
| UKUPNO | 29 |



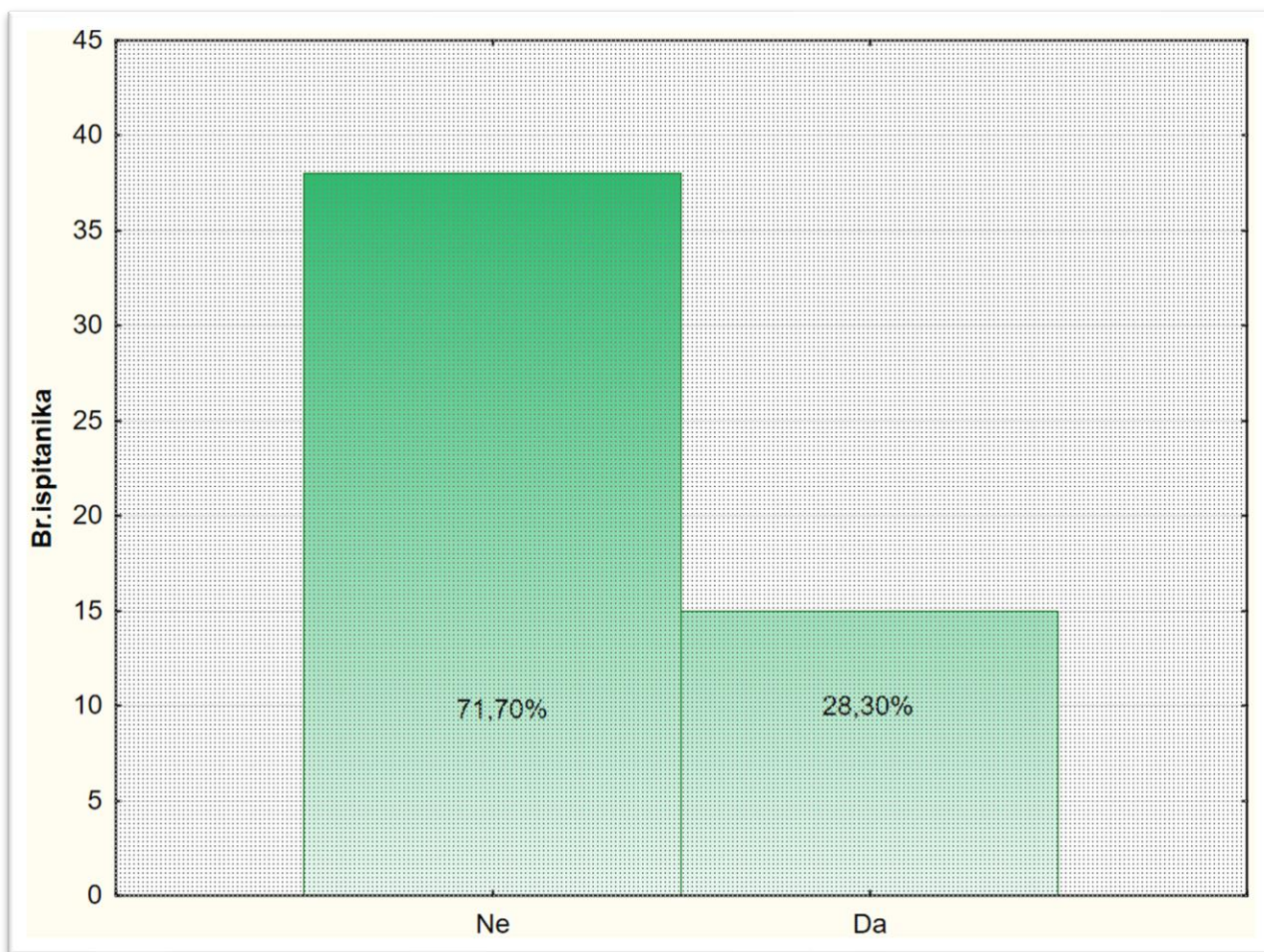
Slika 1. Najviša razina završenog obrazovanja

Tablica 4. Prikaz teškoća u razvoju po skupinama

| Teškoća u razvoju | Broj djece (%) |
|---|-----------------------|
| Samo motoričke teškoće | 23 (43,40) |
| Motoričke teškoće s pridruženim smetnjama | 24 (45,29) |
| Ostale smetnje bez oštećenja motorike | 6 (11,31) |
| UKUPNO br. (%) | 53 (100) |

Tablica 5. Prikaz najučestalijih pridruženih razvojnih teškoća

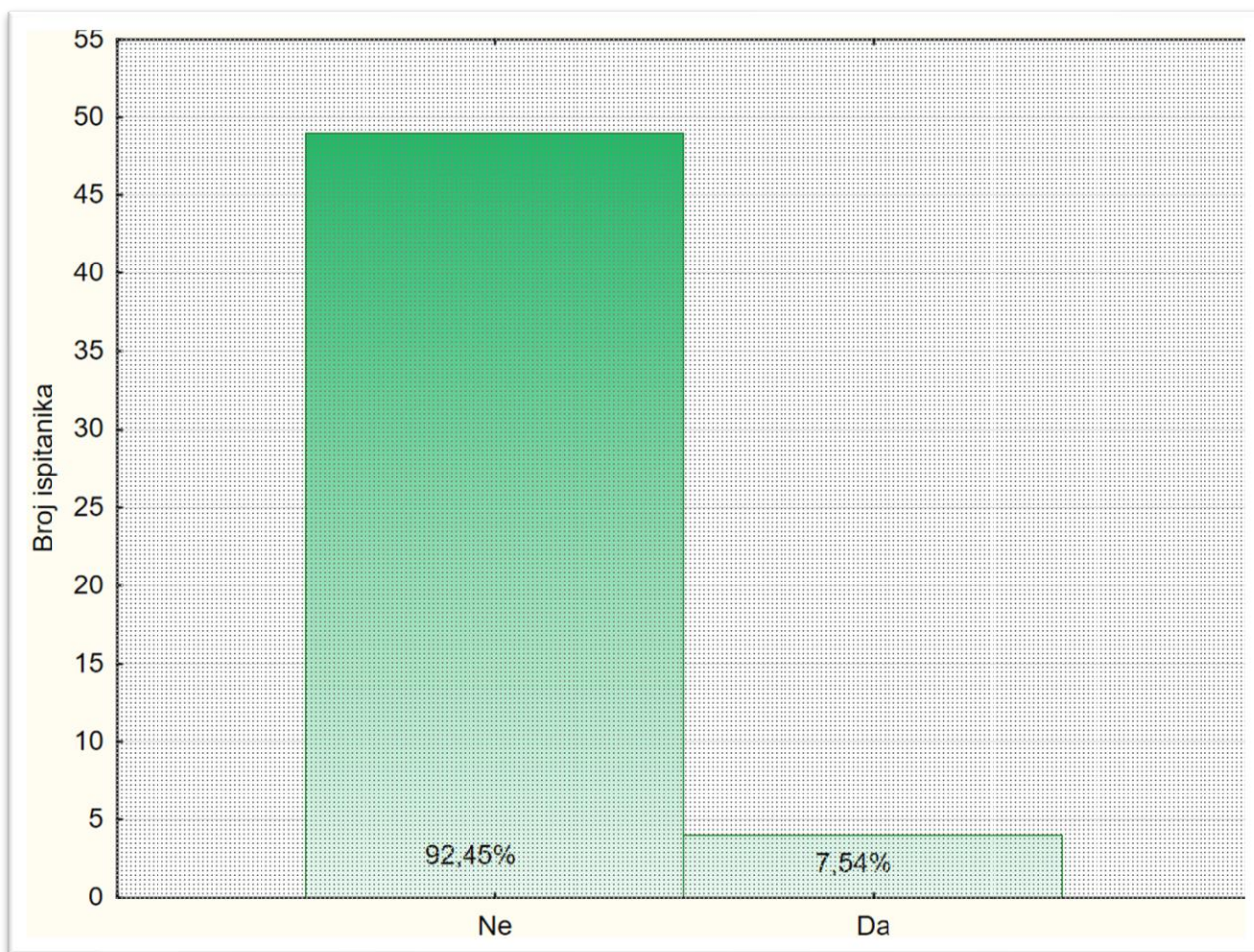
| Najučestalije pridružene teškoće | Broj teškoća |
|---|---------------------|
| Oštećenja sluha i govora | 9 |
| Oštećenje vida | 14 |
| ADHD (poremećaj pažnje i hiperaktivnosti) | 8 |
| Poteškoće u spektru autizma | 7 |



Slika 2. Da li je Vaše dijete provodilo ili provodi terapiju s terapijskim psom?

Tablica 6. Provođenje terapije s terapijskim psom po regijama

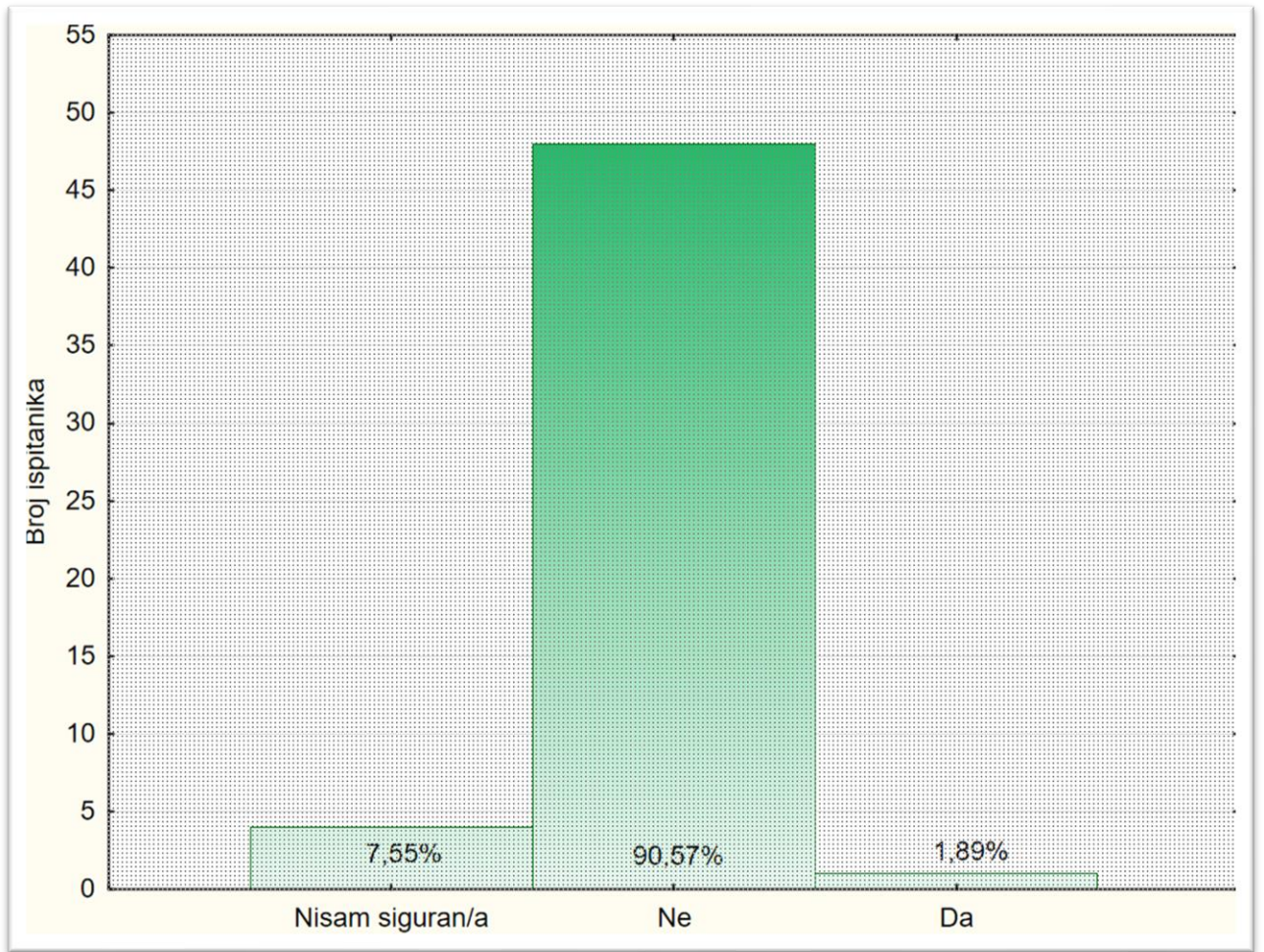
| | Da li je Vaše dijete provodilo ili provodi terapiju s terapijskim psom? | |
|------------------------------------|--|-------------------|
| | DA | NE |
| Zagreb i središnja Hrvatska | 4 | 16 |
| Sjeverozapadna Hrvatska | 0 | 4 |
| Dalmacija | 3 | 3 |
| Istočna Hrvatska | 2 | 6 |
| Istra i Primorje | 6 | 9 |
| Ukupno br. (%) | 15 (28,30) | 38 (71,70) |



Slika 3. Da li Vaša obitelj ima ili je imala psa s važećim certifikatom-pas pomagač ili pas za pratnju?

Tablica 7. Zastupljenost psa pomagača u obitelji po regijama

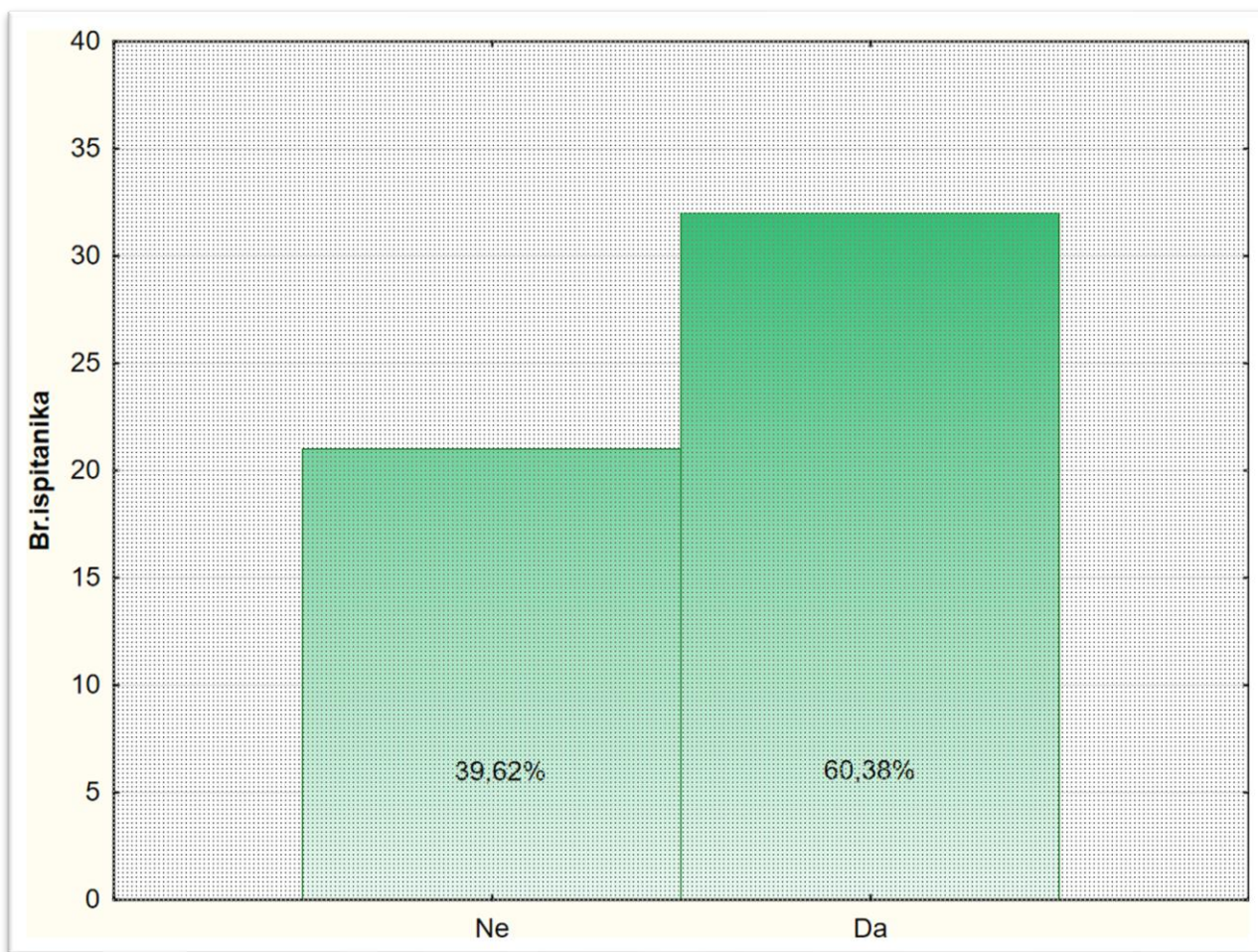
| | Da li Vaša obitelj ima ili je imala psa sa važećim certifikatom-pas pomagač ili pas za pratnju ? | |
|------------------------------------|---|-------------------|
| | DA | NE |
| Zagreb i središnja Hrvatska | 1 | 19 |
| Sjeverozapadna Hrvatska | 0 | 4 |
| Dalmacija | 3 | 3 |
| Istočna Hrvatska | 0 | 8 |
| Istra i Primorje | 0 | 15 |
| Ukupno br. (%) | 4 (7,54) | 49 (92,45) |



Slika 4. Da li Vaše dijete ima alergijsku osjetljivost na pse?

5.2 Informiranost roditelja o terapijskom psu

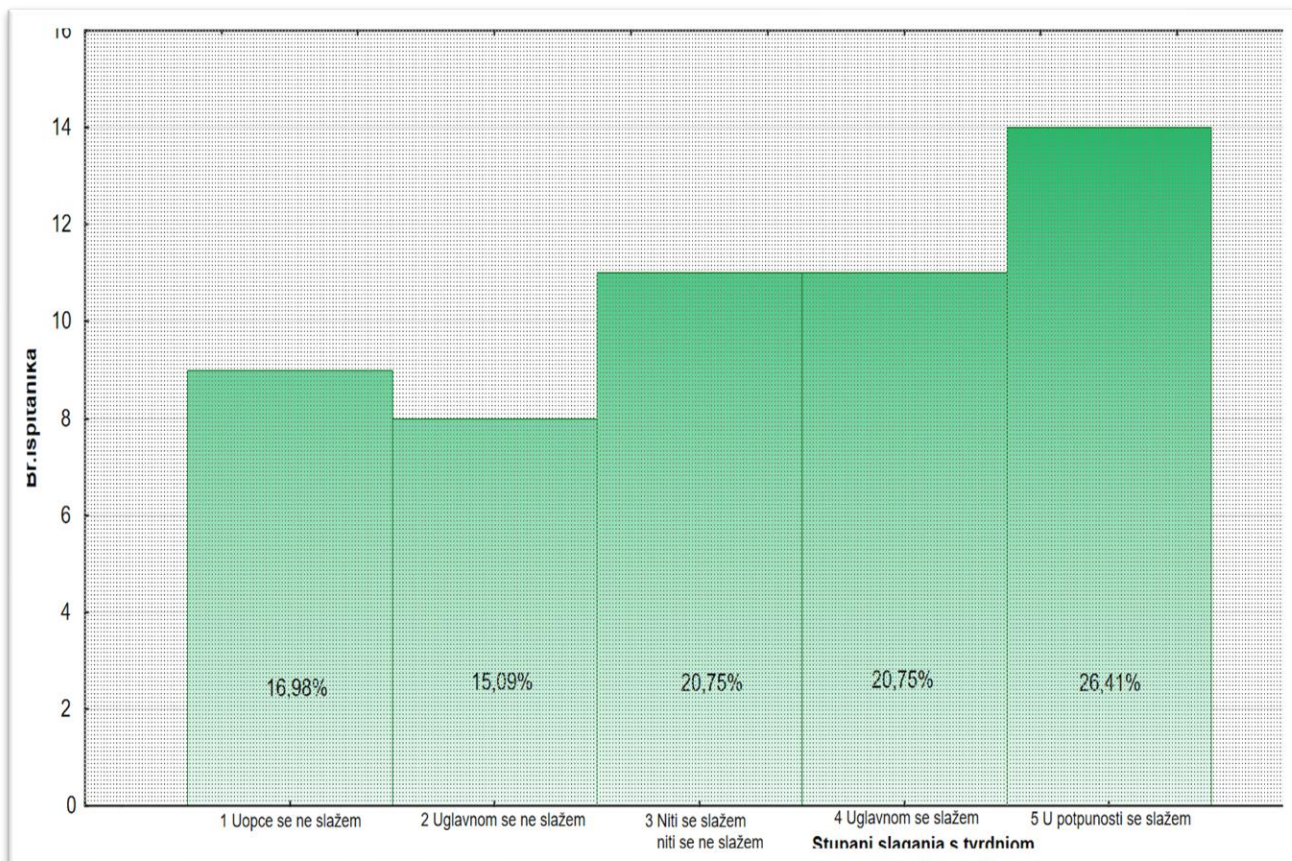
Većina ispitanih roditelja 32 (60,37%) u trenutku ispunjavanja upitnika zna gdje može dijete uključiti u terapiju sa terapijskim psom dok 21 (39,62%) ispitanik ne zna gdje njihovo dijete može provoditi terapiju sa terapijskim psom (Slika 5.) Tablica 8. prikazuje informiranost roditelja o mogućnosti provođenja terapije sa terapijskim psom po regijama. Slika 6. opisuje vrednovanje tvrdnje „Smatram da sam dovoljno informiran/a o mogućnostima koje se ostvaruju primjenom terapijskog psa u rehabilitaciji djece” – s tvrdnjom se niti slaže niti ne slaže 11 (27,75%) ispitanih roditelja, uglavnom ili uopće se ne slaže 18 (31,07%) ispitanih roditelja, dok se uglavnom ili u potpunosti slaže 25 (47,16%) ispitanih roditelja.



Slika 5. Da li u trenutku ispunjavanja upitnika znate gdje možete koristiti usluge terapije sa terapijskim psom?

Tablica 8. Informiranost roditelja o mogućnosti provođenja terapije sa terapijskim psom po regijama

| | Da li u trenutku ispunjavanja upitnika znate gdje možete koristiti usluge terapije sa terapijskim psom? | | Broj ispitanika |
|------------------------------------|---|------------------|-----------------|
| | NE | DA | |
| Zagreb i središnja Hrvatska | 7 | 13 | 20 |
| Sjeverozapadna Hrvatska | 0 | 4 | 4 |
| Dalmacija | 2 | 4 | 6 |
| Istočna Hrvatska | 3 | 4 | 8 |
| Istra i Primorje | 9 | 4 | 15 |
| Ukupno br.(%) | 21(39,62) | 32(60,38) | 53 |

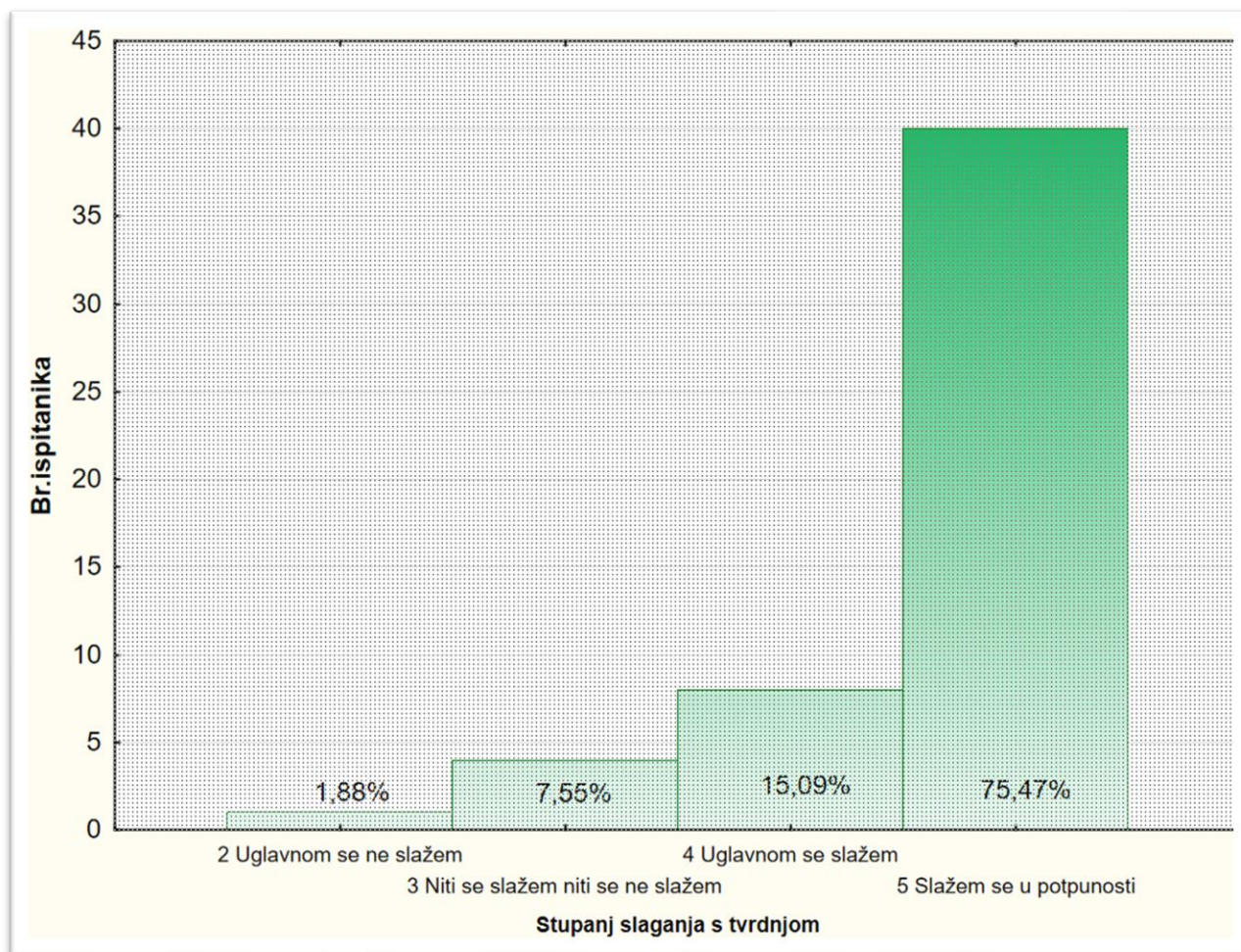


Slika 6. Informiranost roditelja o mogućnostima koje se ostvaruju primjenom terapijskog psa u rehabilitaciji djece

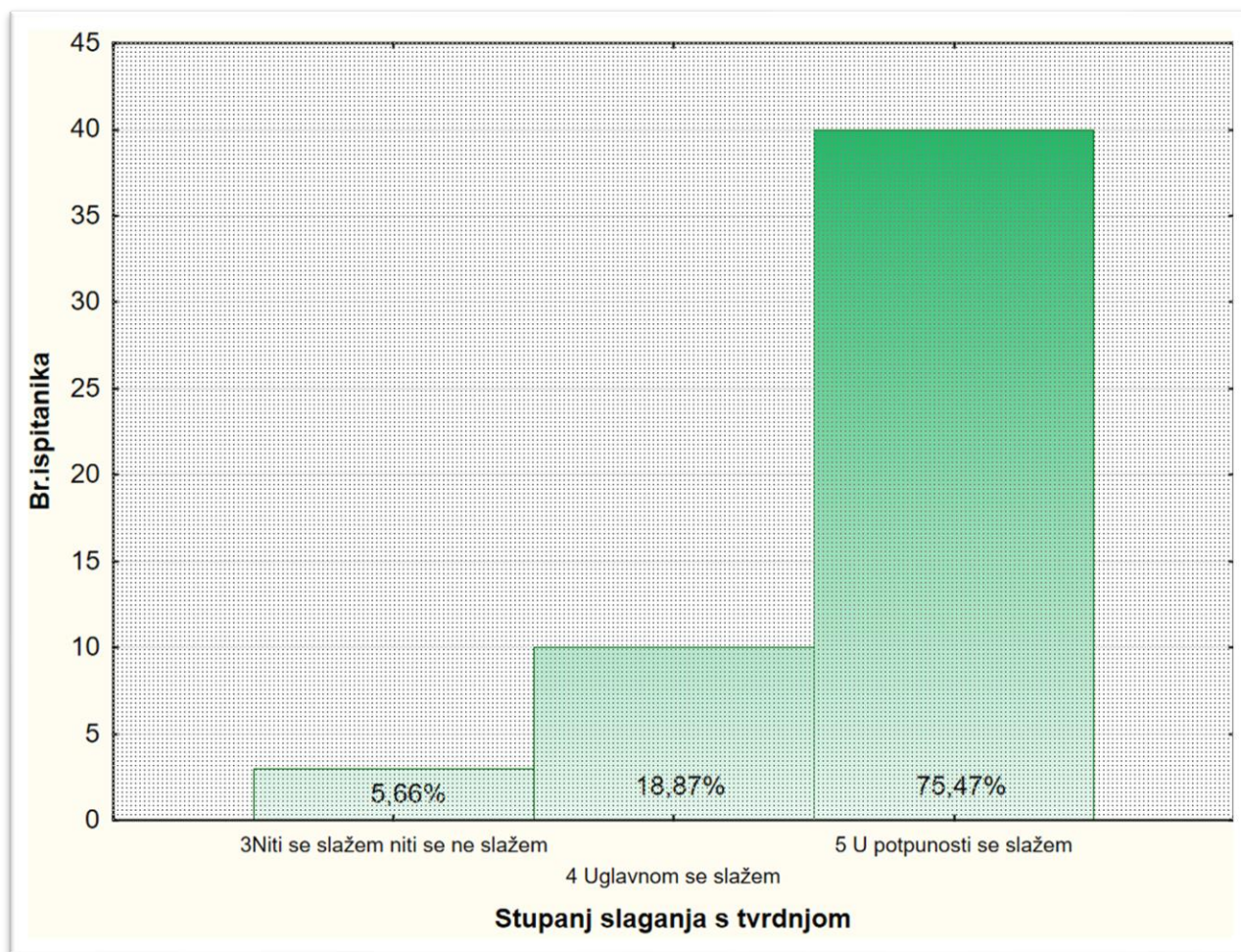
5.3 Stavovi i očekivanja roditelja o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihove djece

Većina ispitanih roditelja, njih 75,47% u potpunosti se slaže i 15,09% uglavnom se slaže sa tvrdnjom da bi terapijski pas mogao pomoći motivirati njihovo dijete u rehabilitacijskom tretmanu (Slika 7). Sa tvrdnjom da bi terapijski pas mogao pomoći djetetu u psihičkom razvoju u potpunosti se slaže 40 (75,47%) roditelja, njih 10 (18,87%) uglavnom se slaže, dok se niti jedan roditelj nije izjasnio da se ne slaže sa tvrdnjom (Slika 8). Roditelji se u potpunosti slažu, njih 34 (64,15%) ili uglavnom slažu 10 (18,86%) da bi terapijski pas mogao pomoći njihovom djetetu u motoričkom razvoju (Slika 9). Slika 10. prikazuje da se većina roditelja, 49 (92,44%) u potpunosti ili uglavnom slaže sa tvrdnjom da bi terapijski pas mogao pomoći njihovom djetetu u razvoju socijalnih vještina. Također, niti jedan roditelj se nije izjasnio da se ne slaže sa tvrdnjom.

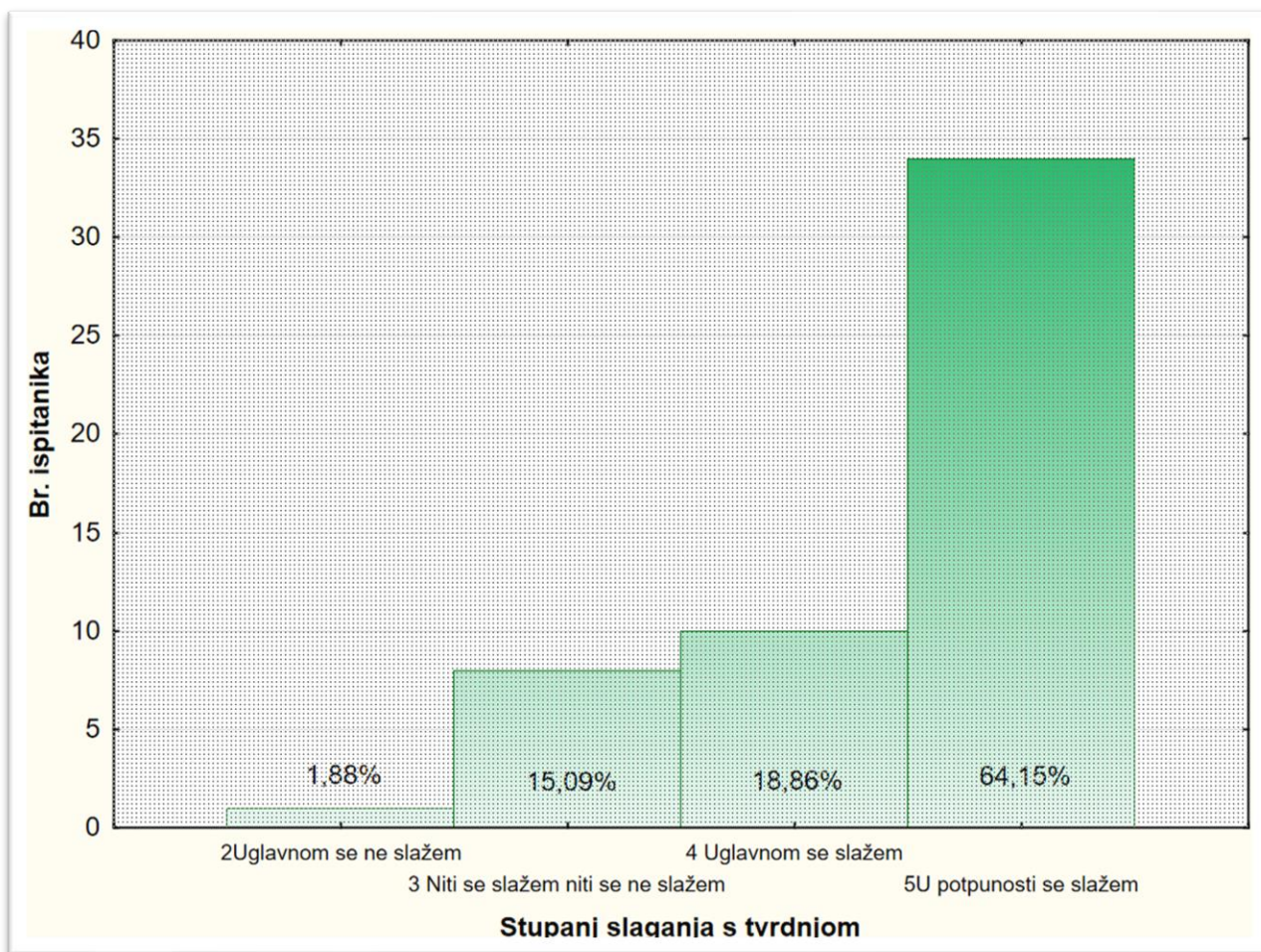
Gotovo svi ispitani roditelji njih 52 (98,12%) smatraju da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom dok, svega 1 roditelj nije siguran u tvrdnju. Znakovito je da među ispitanim roditeljima nema onih koji se nisu složili sa tvrdnjom (Slika 11.) Većina roditelja, njih 47 (88,68%) uopće se ne slaže sa tvrdnjom da kontakt njihovog djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog zaraznih bolesti dok u tvrdnju nije sigurno 11,32%, a niti jedan roditelj ne smatra ovaj kontakt nepoželjnim zbog navedenih rizika (Slika 12.). Slika 13. prikazuje stavove roditelja o kontaktu njihovog djeteta i terapijskog psa. Sa tvrdnjom da kontakt nije poželjan zbog mogućih ozljeda djeteta, ogrebotina, ugriza uopće se ne slaže i uglavnom se ne slaže 50 94,33% roditelja. Da bi terapijski pas smanjio stres kod njihovog djeteta u slučaju hospitalizacije u potpunosti se slaže 29 (54,71%) roditelja, i 13 (24,53%) uglavnom se slaže, niti se slaže niti se ne slaže 8 (15,09%), dok se manji postotak roditelja uopće ne slaže ili uglavnom se ne slaže (Slika 14.). Da bi se udomljavanje psa pomagača ili psa za pratnju pozitivno odrazilo na njihovu obitelj u potpunosti se slaže 39,63% roditelja i uglavnom se slaže 24,53% roditelja. Niti se slaže niti se ne slaže 24,53% roditelja dok se 1,89% roditelja uglavnom ne slaže sa tvrdnjom (Slika 15.). Roditelj koji su u obitelji imali ili imaju psa pomagača u potpunosti se slažu da se udomljavanje psa pomagača ili psa za pratnju pozitivno odrazilo na njihovu obitelj. (Slika 16.)



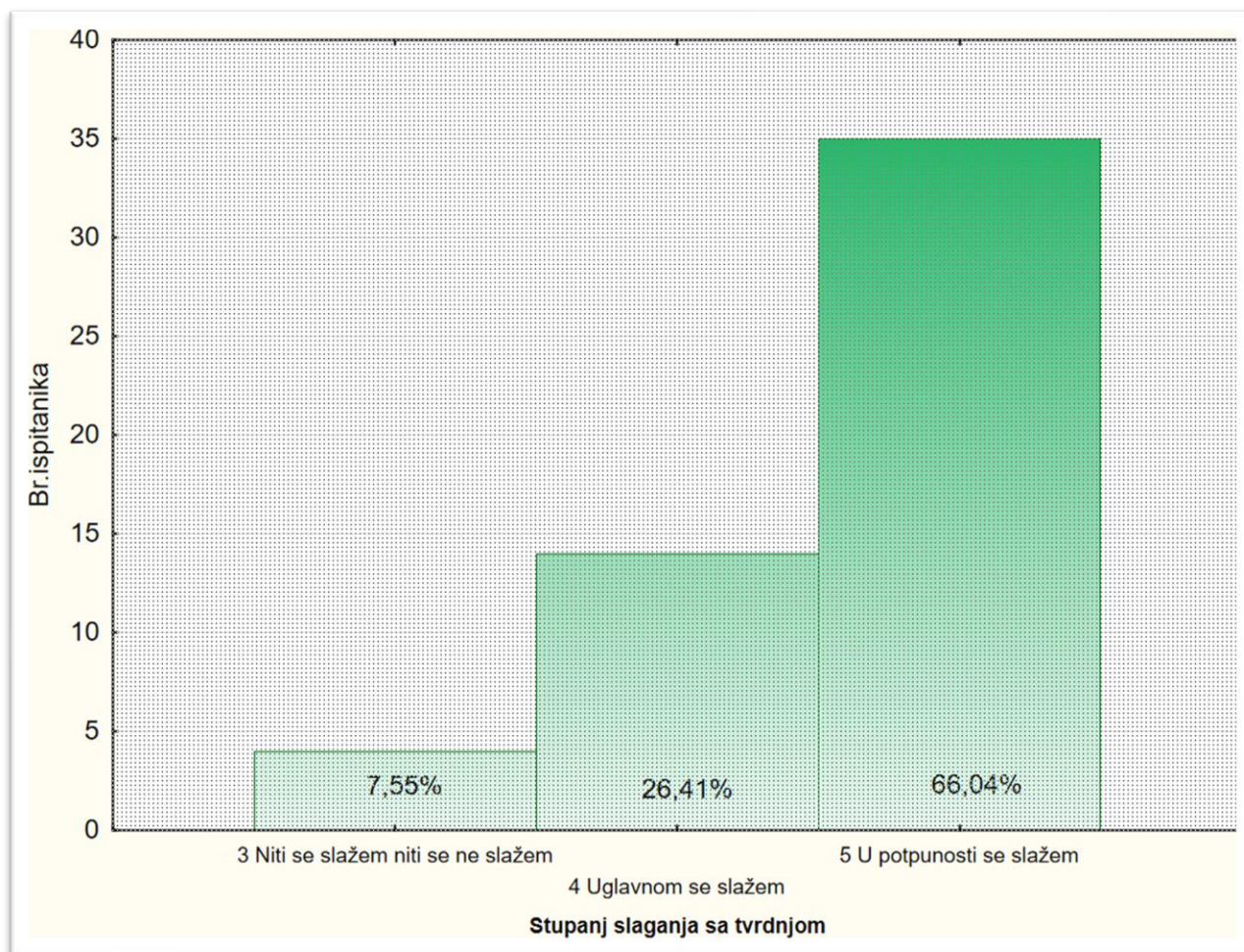
Slika 7. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći motivirati moje dijete u rehabilitacijskom tretmanu



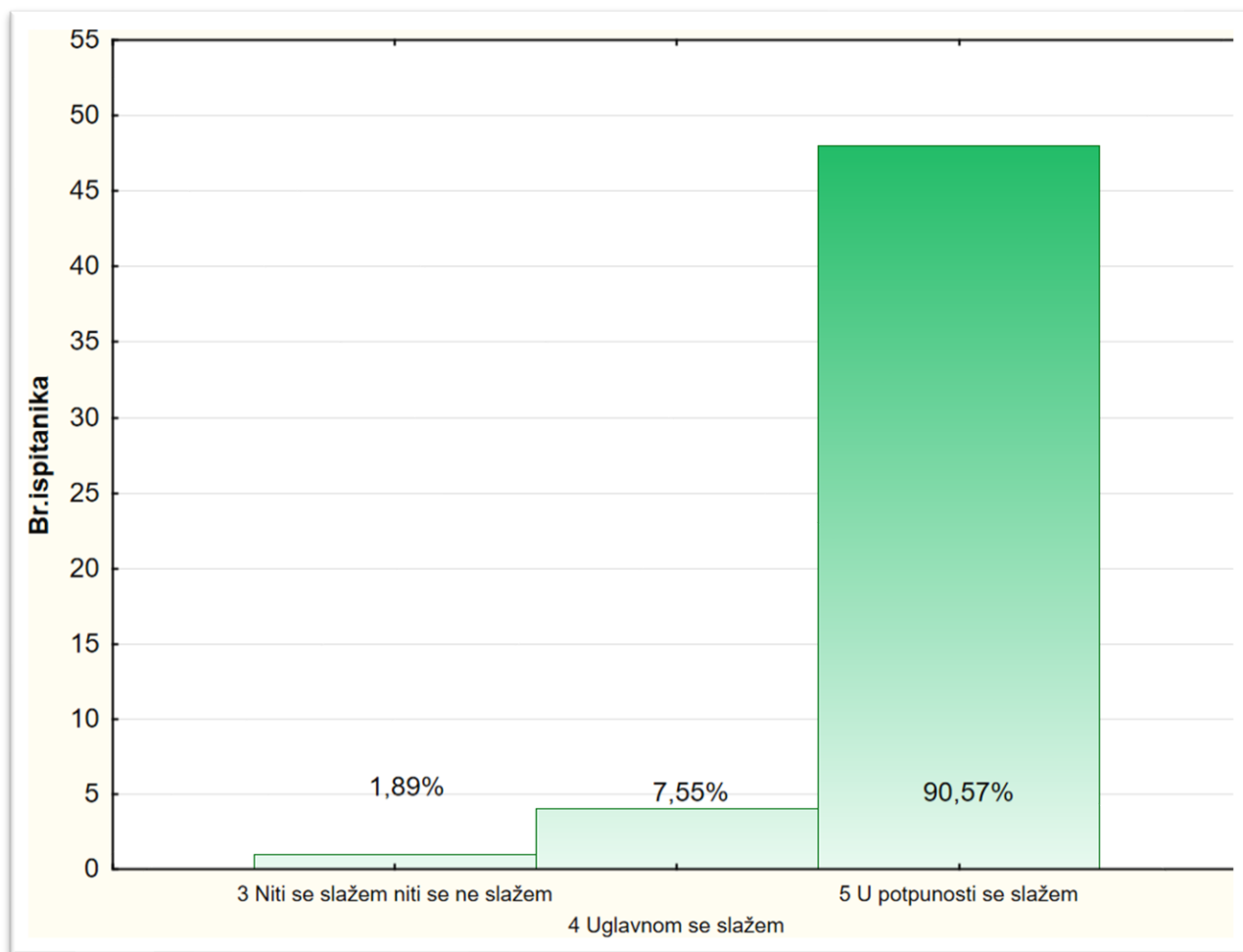
Slika 8. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u psihičkom razvoju



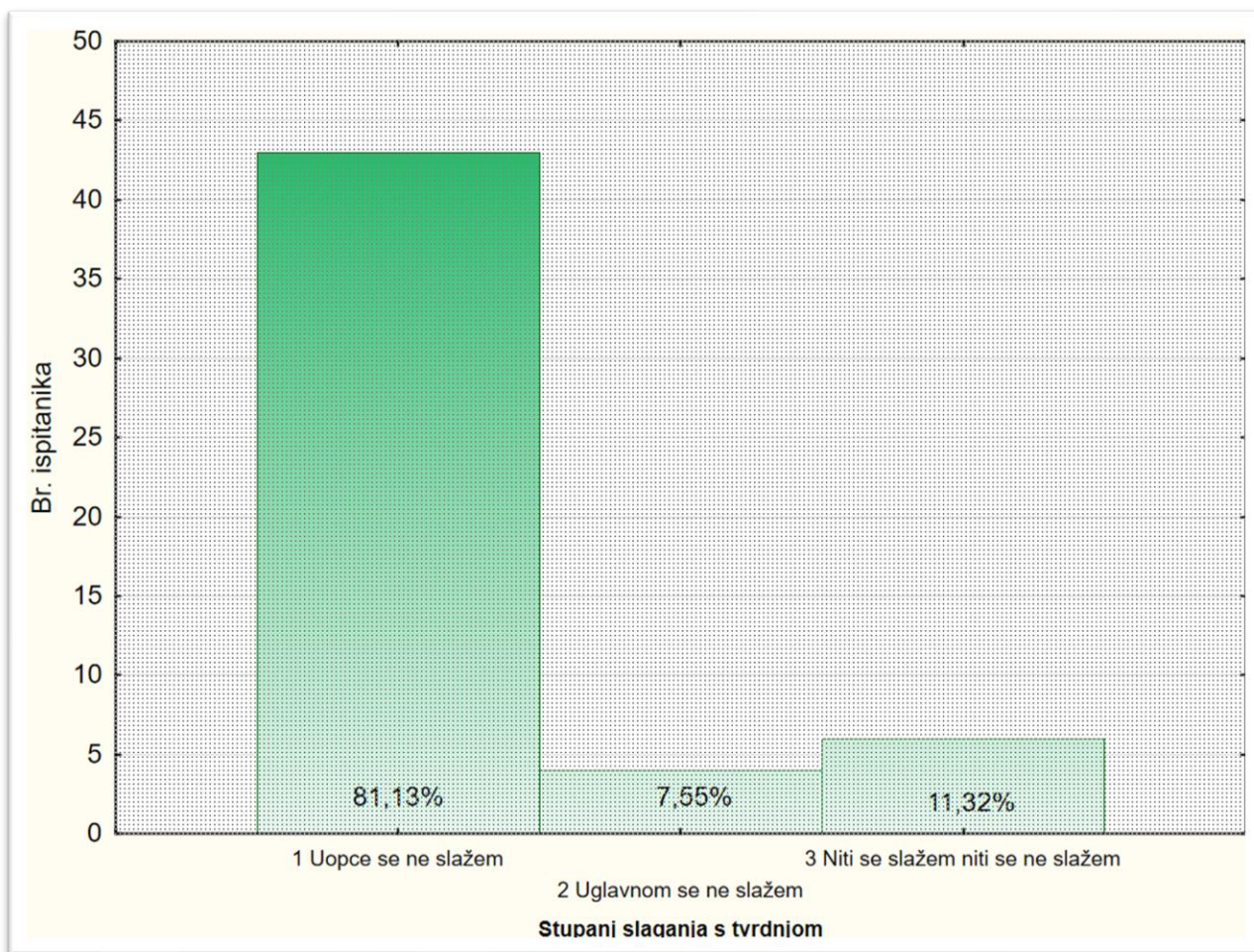
Slika 9. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju motoričkih vještina



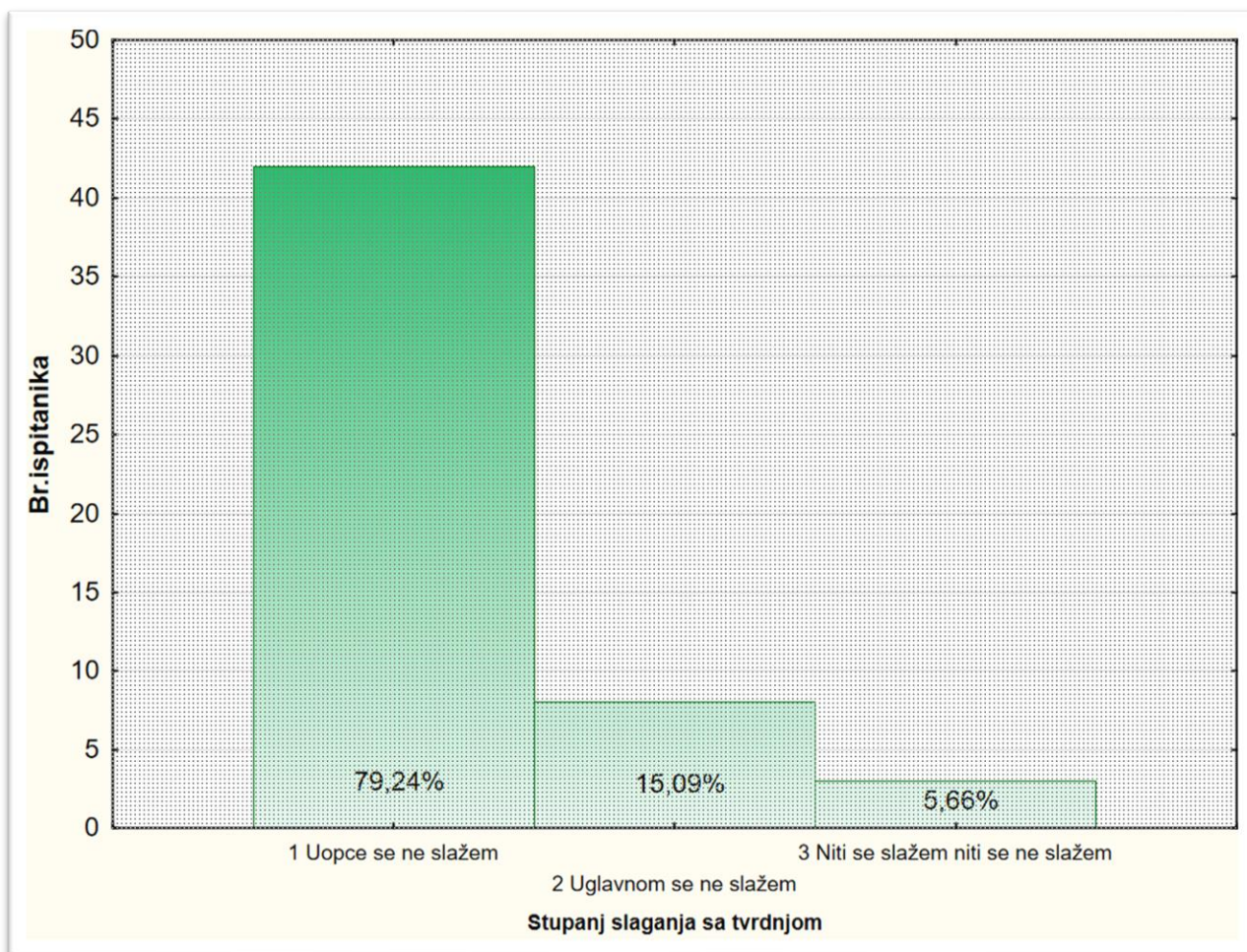
Slika 10. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju socijalnih vještina



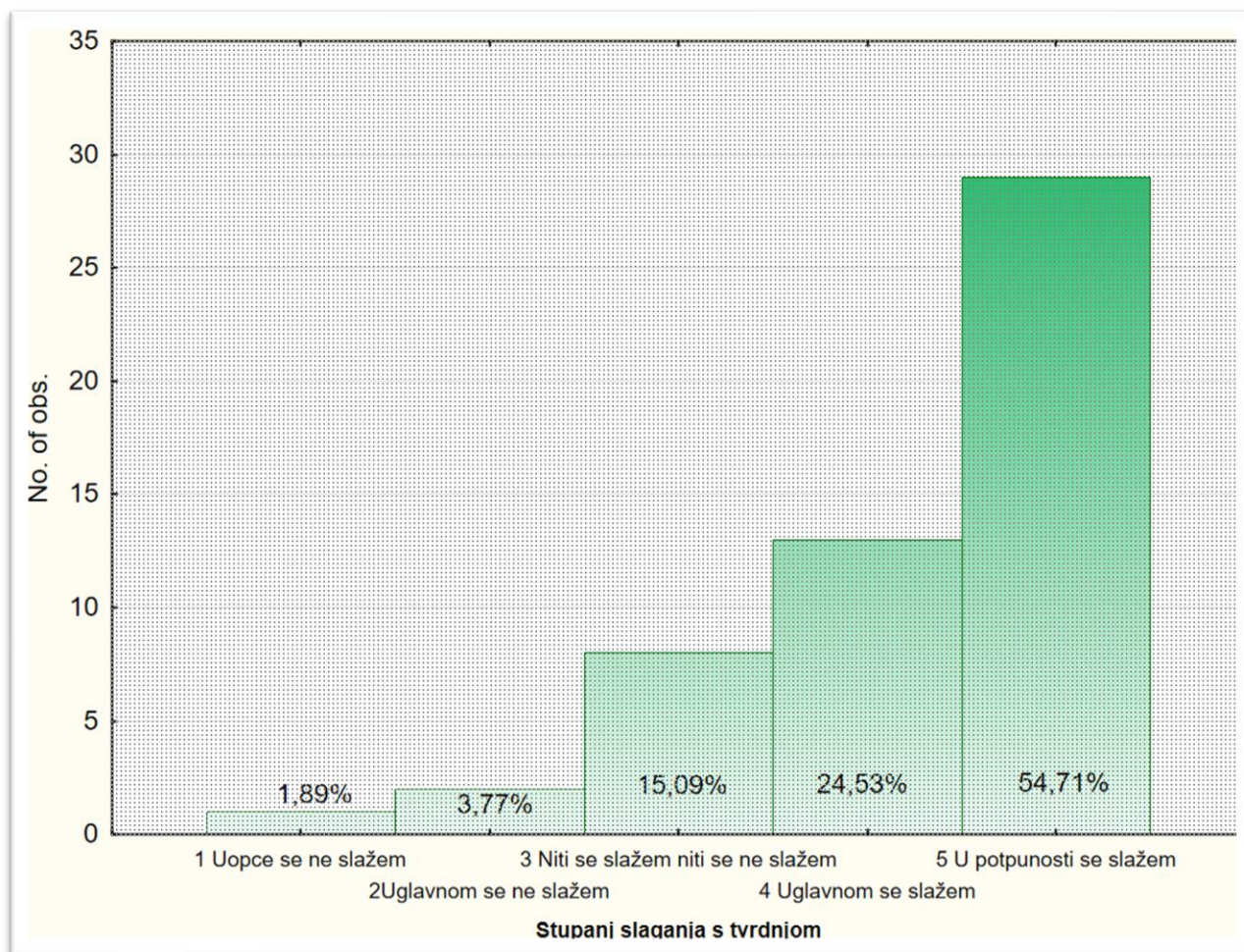
Slika 11. Smatram da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom



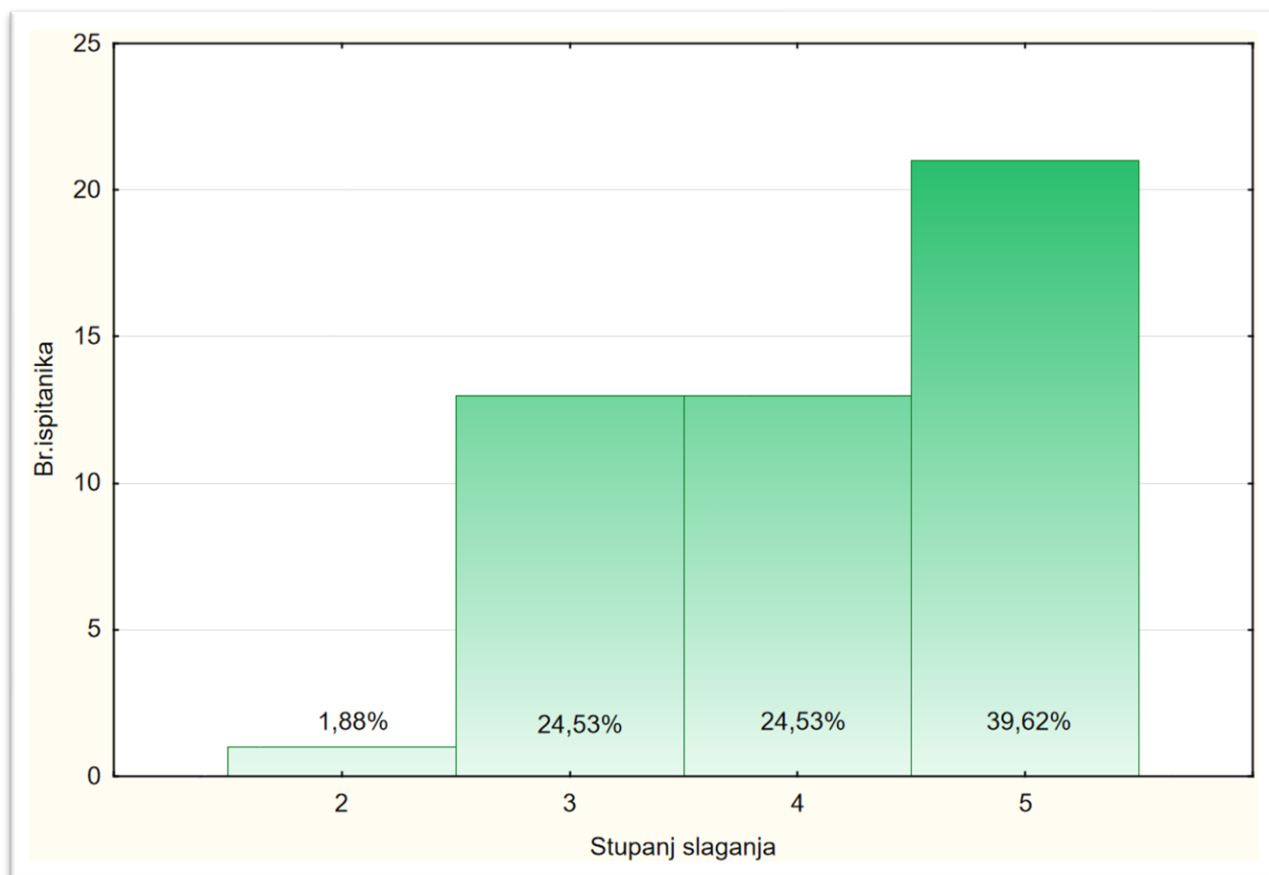
Slika 12. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog zaraznih bolesti



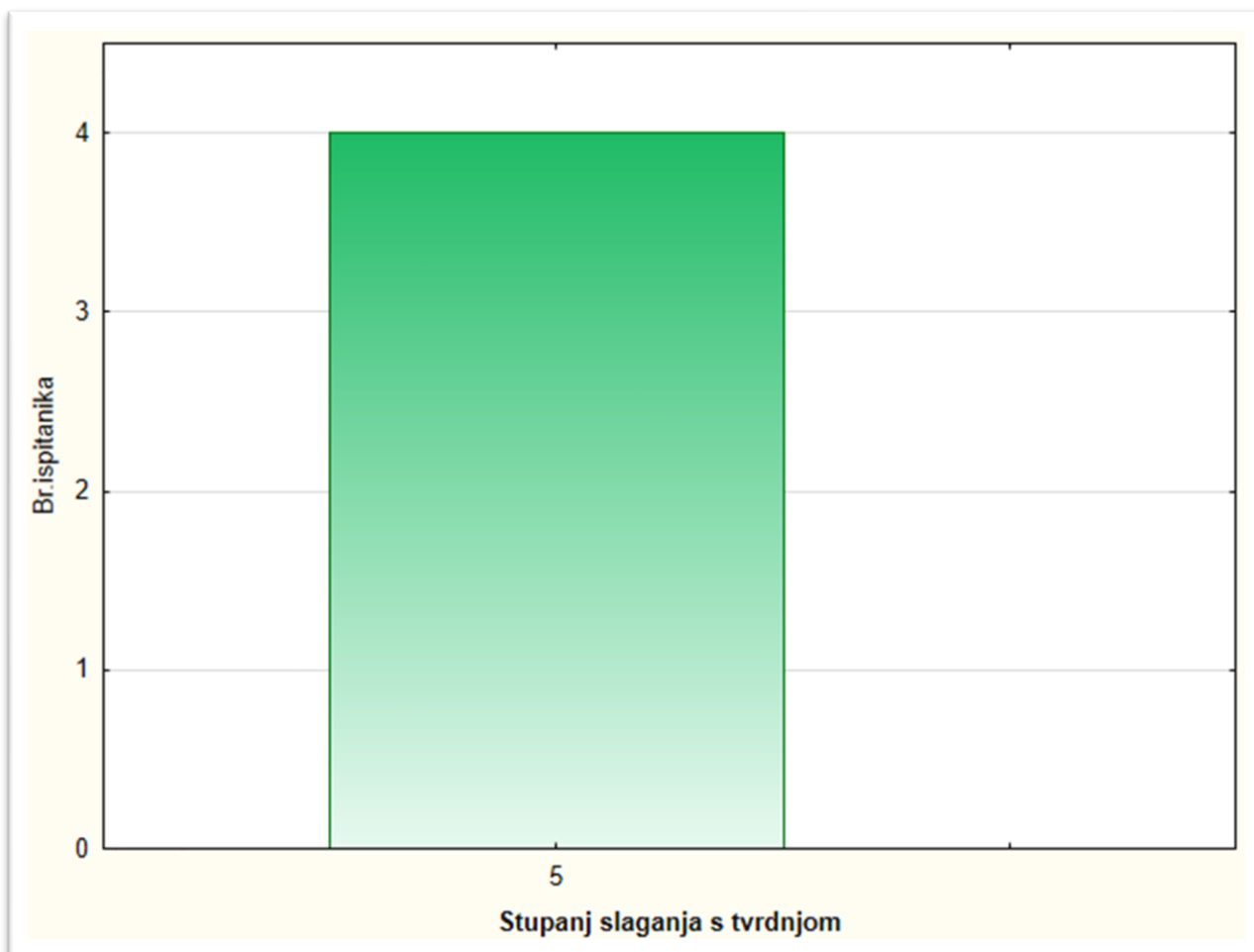
Slika 13. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog mogućih ozljeda djeteta, ogrebotina, ugriza



Slika 14. Očekujem da bi terapijski pas smanjio stres kod mojeg djeteta u slučaju hospitalizacije



Slika 15. Očekujem da bi se udomljavanje psa pomagača ili psa za pratnju pozitivno odrazilo na moju obitelj



Slika 16. Iskustvo sa udomljavanjem psa pomagača ili psa za pratnju pozitivno se odrazilo na moju obitelj

U Tablici 9. opisano je prosječno vrednovanje pojedinih tvrdnji s obzirom na to da li su djeca ispitanih roditelja provodila ili provode terapiju sa psom ili nisu provodila terapiju sa psom.

Za ispitivanje razlike u stavovima i očekivanjima korišten je t- test, na statističkoj razini značajnosti $p < 0,05$

Tablica 9. Prosječno vrednovanje pojedinih tvrdnji

| | | Provodili su ili provode terapiju sa psom | Nisu provodili terapiju sa psom |
|--|-------|---|---------------------------------|
| Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći motivirati moje dijete u rehabilitacijskom tretmanu. | x | 4,73 | 4,60 |
| | SD | 0,70 | 1,04 |
| Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u psihičkom razvoju | x | 4,80 | 4,66 |
| | SD | 0,56 | 1,08 |
| Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju motoričkih vještina | x | 4,60 | 4,40 |
| | SD | 0,74 | 1,35 |
| Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u socijalnih vještina. | x | 4,80 | 4,50 |
| | SD | 0,41 | 2,76 |
| Smatram da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom | x | 5,00 | 4,84 |
| | SD | 0,00 | 0,44 |
| Očekujem da bi terapijski pas smanjio stres kod mogeg djeteta u slučaju hospitalizacije | x | 4,33 | 4,24 |
| | SD | 0,81 | 1,05 |
| UKUPNO | x | 4,71 | 4,54 |
| | SD | 0,54 | 1,29 |
| P-vrijednost | 0,502 | | |

Nema statistički značajne razlike na razini značajnosti $p < 0,05$

6 Rasprava

Većina ispitanika u ovom istraživanju je iz područja Zagreba i središnje Hrvatske. U istraživanju je sudjelovalo 53 roditelja u dobi od 25 do 46 godina. Ispitanici koji su izjavili da imaju kućnog ljubimca u većem broju imaju psa. Prema istraživanjima pas je najčešća životinja za pratnju, a stoga i najčešće prisutna životinja u intervencijama potpomognutim životinjama (57).

Informiranost roditelja prikazuje Slika 6., te se može zaključiti da 1/3 ispitanih roditelja procjenjuje da nije dovoljno informirana o prednostima i mogućnostima koje se ostvaruju uključivanjem terapijskog psa u rehabilitaciji. Takvi podaci mogu upućivati na manju dostupnost informacija, slabiju promociju metode od strane stručnjaka ili manji interes roditelja za prikupljanje informacija o metodi. Informiranost roditelja je važna zbog razumijevanja procesa rehabilitacije kako bi ga podržali (4). Istraživanja dokazuju da se u Republici Hrvatskoj roditelji djece s teškoćama u razvoju žele informirati i educirati o tome kako zadovoljiti potrebe djeteta i omogućiti mu kvalitetan razvoj (1), stoga je potrebno istražiti kvantitetu i kvalitetu dostupnih informacija o ovoj metodi. Promoviraju li stručnjaci ovu metodu i koliko doprinose informiranju roditelja o ovoj metodi, nema dovoljno podataka, te bi bilo poželjno istražiti informiranost i stavove stručnjaka; liječnika, fizioterapeuta, radnih terapeuta, psihologa, defektologa, rehabilitatora i ostalih uključenih u rehabilitaciju djece. Podatak o tome koliko su stručnjaci informirani o nekoj metodi značajan je jer oni imaju ključnu ulogu pri izboru metoda koje će biti najučinkovitije i motivirajuće za pojedino dijete (9,42).

Na pitanje, znaju li roditelji gdje mogu provoditi terapiju s terapijskom psom više od 1/2 ispitanika izjasnilo se da je informirano o toj mogućnosti no tek 1/3 djece ispitanih roditelja provodilo je ili provodi terapiju s terapijskim psom. Najviše djece provodi ili je provodilo terapiju sa psom u Istri i Primorju te u Zagrebu i središnjoj Hrvatskoj. Razloge takvih rezultata treba istražiti kroz naknadno ispitivanje dostupnosti usluge terapijskog psa prema regijama. Također, znakovit je podatak da je tek 4 ispitanika u obitelji imalo ili ima psa pomagača ili psa za pratnju, od toga tri ispitanika su iz područja Dalmacije i jedan iz Zagreba i središnje Hrvatske. Časopis *National Geographic* objavio je članak o istraživanju iz 2020. godine prema kojem u Sjedinjenim Američkim Državama ima preko 50 000 terapijskih pasa,

te se navodi da postaju sve popularniji i u Europskim zemljama. S obzirom na to da gotovo svi ispitani roditelji u ovom istraživanju smatraju da je metodu poželjno razvijati i širiti (Slika 11.) može se pretpostaviti da će se pozitivan trend u odnosu na pse pomagače nastaviti i u Republici Hrvatskoj.

Dobiveni rezultati koje prikazuje Slika 7., potvrđuju prvu hipotezu kojom se tvrdi da većina ispitanih roditelja (90,56%) smatra kako terapijski pas može pomoći motivirati njihovo dijete u rehabilitaciji što je u potpunosti u korelaciji s objavljenim radovima prema kojima se terapijskim životinjama postiže veća motiviranost djece u rehabilitaciji, te ih se potiče na suradnju s terapeutom (7, 48).

Prema dobivenim rezultatima, 94,34% roditelja smatra da bi terapijski pas mogao najviše pomoći njihovom djetetu u psihičkom razvoju. (Slika 8.). Šezdesetih godina prošlog stoljeća autoritet psihologije Dr. Sigmund Freud bilježio je da prisutnost psa pomaže pacijentima, osobito djeci da se emocionalno otvore i opuste (22). Prisutnost životinje kod djeteta stvara osjećaj ugone (7,19), pri čemu postoji mogućnost smanjenja akutnog stresa, ali i da mogućnost smanjivanja razine posttraumatskog stresnog poremećaja. Istraživanje provedeno 2000. godine u Republici Hrvatskoj zaključilo je da su djeca koja su posjedovala kućne ljubimce u vrijeme Domovinskog rata, imala nižu razinu posttraumatskog stresnog poremećaja (23). Na tragu takvih dokaza može se promišljati o mogućem utjecaju terapijskog psa na pedijatrijski medicinski traumatski stres (PMTS¹).

Također u velikom postotku, 83,01% roditelja smatra da terapijski pas može pomoći u motoričkom razvoju djeteta (Slika 9.) Njihov stav potkrijepljen je činjenicom da pas općenito potiče djecu na nespontanu fizičku aktivnost, prije svega kroz aktivnu igru (7,20). Buduće najavljeno projektno istraživanje u 2021. godini u zapadnoj Australiji trebalo bi obuhvatiti 150 roditelja i djece u dobi 5 do 8 godina koja imaju pse te će se ispitati koliki je utjecaj psa na stimuliranje fizičke aktivnosti kod djece (19). Međutim, postoje dokazi da se terapijskim psom, uz educirane stručnjake, mogu provoditi i cilju usmjerene fizičke aktivnosti. Jedno od istraživanja koje to potvrđuje ispitivalo je učinkovitost hodanja, s terapijskim psom, na obrazac i brzinu hoda kod hemipareze, Zaključeno je da pas s vremenom može značajno doprinijeti

¹ PMTS psihološki i fiziološki odgovor djeteta na bol, bolest i neugodne postupke liječenja (32).

ispravljanju devijacije hoda i povećanju brzine hoda. S funkcionalnog gledišta u usporedbi s trakom za hod takav oblik treninga hoda zanimljiv je i nema ograničenja, što je djeci jako važno. Moguća je promjena smjera i mjesta treninga te povećava interakciju s okolinom. Ponovljeni treninzi hoda sa psom nisu jednolični jer pas dijete dovodi u nove situacije, što je još jedan dokaz da metoda može utjecati na povećanu motiviranost djeteta. U kliničkoj primjeni primijećeno je da sudionici pri hodu spontano prilagođavaju kretanje paretičnog ekstremiteta kako ne bi ozlijedili životinju (52).

Većina od 92,45% roditelja smatra da bi terapijski pas mogao pomoći njihovom djetetu u razvoju socijalnih vještina (Slika 10). Prema priručniku koji je izdala Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet iz 2013. godine, terapijski pas može pomoći djetetu s teškoćama u razvoju za svladavanje socijalnih barijera, razvoj vještine neverbalne i verbalne komunikacije (7). Istraživanje provedeno u Australiji, objavljeno 2020 godine na uzorku djece u dobi 5 godina (n = 4242) i 7 godina (n = 4431) dokazalo je da djeca koja posjeduju kućnog ljubimca imaju manju stopu socio-emocionalnih problema, a ističe se podatak da djeca koja imaju psa kao kućnog ljubimca imaju 20% manje vjerojatnosti za pojavu abnormalnih rezultata na bilo kojoj skali socijalno-emocionalnog razvoja. Međutim, sami autori upozoravaju da se rezultati ne mogu samo prenijeti na djecu s teškoćama u razvoju te se sugerira provođenje sličnih istraživanja kod ciljanih populacija dječje dobi (20).

Lakšem ostvarivanju socijalnog kontakta doprinosi i zakon Republike Hrvatske iz 2019. godine kojim je regulirano da terapijski pas s oznakom ima mogućnost ulaska u sve javne prostore i na sve površine.

Navedeni rezultati o utjecaju terapijskog psa na psihički, motorički i socijalni razvoj djeteta potvrđuju drugu hipotezu prema kojoj se većina roditelja slaže da sudjelovanje terapijskog psa u rehabilitaciji može povoljno utjecati navedene razvojne aspekte (Slike 8., 9., 10.).

Rezultati o pozitivnom utjecaju terapijskog psa na više razvojnih aspekata u korelaciji su s istraživanjem provedenim u Turskoj 2015. godine prema kojem aktivnosti uz pomoć pasa može biti podržavajuća metoda za rutinsko liječenje u rehabilitaciji djece s tjelesnim i mentalnim invaliditetom (61).

Uspoređujući dvije skupine roditelja, onih koji imaju iskustvo u provođenju terapije sa psom i roditelja koji nemaju iskustvo u provođenju terapije sa psom može se zaključiti da nema statistički značajne razlike ($p = 0,502$) u stavovima i očekivanjima roditelja prema utjecaju terapijskog psa na motiviranost i pojedine razvojne aspekte (Tablica 9.).

Roditelji u velikoj većini zastupaju mišljenje prema kojem je metoda dovoljno vrijedna da se dalje razvija i širi. Ispitani roditelj, njih 98,12% se slaže i u potpunosti slaže s tvrdnjom da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom čime je potvrđena treća hipoteza (Slika 11.). Ovakvi rezultati su očekivani s obzirom na sve više dokaza o dobrobitima za čovjeka, koje se postižu terapijskim životinjama. Takve navode potvrđuju članci koji govore o interakciji, odnosu i povezanosti čovjeka i životinje (16,23) kao i rezultati randomiziranog kontroliranog istraživanja o aktivnostima potpomognutim psom kod djece, objavljenog 2021.godine (19).

Ispitani roditelji većinom ne smatraju da postoje potencijalni rizici od zaraze u provođenju terapije sa psom (Slika 12.), kao ni da bi metoda bila nepoželjna zbog mogućih ozljeda djeteta (Slika 13.). Praksa, koja se bazira na istraživanjima i dokazima, osim dobrobiti, upozorava rizike koje treba jasno sagledati i razumjeti (8,16,45). Iako u preglednom članku iz 2014. godine stoji kako trenutno nema dovoljno podataka koji bi ukazivali da su se epidemije zaraznih bolesti dogodile kao rezultat interakcije čovjeka i životinje u zdravstvenim ustanovama (30), važno je osvrnuti se na preporuke smjernica. Prema smjericama za kontrolu infekcija (*National Center for Infectious Diseases; San Diego, California*) u poglavlju koje se odnosi na primjenu terapijskih životinja savjetuje se provoditi osnovne protokole higijene ruku, a prostore i površine je potrebno održavati prema rutinskim protokolima. Nadalje u svrhu sprječavanja prijenosa većine zoonoza životinje moraju biti njegovane, redovito cijepljene, sanirane od crijevnih parazita i kožnih nametnika pod nadzorom veterinaru (8,31). Članak iz 2016. godine, koji govori o primjeni psa u bolničkom okruženju, navodi moguće rizike od ozljeda koje je moguće prevenirati provođenjem standardiziranih postupaka (8).

Alergijska osjetljivosti na psa također je jedan od mogućih rizika. Prije uvođenja životinje u terapijske aktivnosti stručnjaci moraju provoditi detaljnu obiteljsku anamnezu što potvrđuju sugestije meta analize provedene 2013. godine prema kojoj treba imati na umu da pozitivna obiteljska anamneza povećava rizik od alergijskih bolesti u djeteta (11). Većina roditelja u ovom istraživanju izjasnila se da njihovo dijete nema alergijsku osjetljivost na psa (Slika 4.).

Prema konsenzusu iz 2018. godine procjenjuje se da u Europi od ukupnog broja odraslih pacijenata, koji se testiraju zbog senzibiliziranosti na inhalacijske alergene, 1/3 ima alergijsku osjetljivost na pse. Istim konsenzusom o alergijskim reakcijama na pse i mačke sugerira se da osobe s atopijskim dermatitisom trebaju izbjegavati kontakt se psima (60). Međutim, prema već spomenutoj meta-analizi iz 2013. godine rizik oboljenja od atopijskog dermatitisa može se smanjiti za 25% ako je dijete od rođenja izloženo kontaktu sa psima. Navedeno je objašnjeno poticanjem sazrijevanja imunološkog sustava preko utjecaja mikroflore (11).

Stručnjaci su dužni promišljati o mogućim rizicima i prevenirati ih jer kao što istraživanja dokazuju, ako se provode propisane higijenske mjere i standardizirani postupci u terapiji rizici se mogu izbjeći ili svesti na minimum, a ako dođe do nepoželjnih posljedica, potrebno ih je odmah ispravno sanirati (16).

Iz navedenog može se zaključiti kako je bitno da stručnjaci, prije uvođenja terapijskog psa u aktivnosti s djecom, informiraju roditelje o mogućim rizicima te ih educirati o prevenciji rizika.

Iako je tek 28,30% ispitanih roditelja navelo da su njihova djeca imala iskustva s terapijskim psom, veći postotak, njih 79,24% očekuje da bi terapijski pas utjecao na smanjenje stresa prilikom hospitalizacije njihove djece (Slika 14.). U članku iz 2010. godine koji opisuje utjecaj životinja za pratnju na ljudsko zdravlje, navodi se kako je hospitalizacija za roditelje i djecu stresna situacija, a istraživanja idu u prilog tvrdnji da prisutnost psa kod djece može reducirati anksioznost i blagi stres (64). Prema istraživanju iz 2011. godine, hospitalizirana djeca u prisutnosti životinje postaju aktivnija i komunikativnija u liječenju što doprinosi efikasnosti tradicionalnih psihoterapijskih i medicinskih terapija (18). Najnovije studije svrstavaju terapijske posjete sa psima u efikasne komplementarne metode za smanjenje anksioznosti kod hospitalizirane djece (38,39). Prema istraživanjima koristi od posjeta terapijskog psa premašuju one od druženja s volonterom te imaju produženo djelovanje. Ispitivanja utjecaja na bol kada su djeca bila u interakciji s terapijskim psima, govore o značajnom reduciranju boli (akutne i kronične) 10-20 min. nakon posjeta (34).

Prema navedenom, djelovanje ovog pristupa kod hospitalizirane djece ima potencijala koji je potrebno šire istraživati.

Roditelji koji nemaju iskustvo s udomljavanjem psa pomagača ili psa za pratnju uglavnom očekuju da bi se takav događaj pozitivno odrazio na njihovu obitelj (Slika 15.) Isto potvrđuje istraživanje iz Hrvatske provedeno 2017. godine (5) kao i australsko istraživanje iz 2020. godine (20) iz kojih se može zaključiti kako pas u obitelji djeteta potiče obiteljsku koheziju, tj. emocionalnu povezanost i osjećaj bliskosti. Pozitivna očekivanja roditelja o udomljavanju psa pomagača potvrđuju roditelji čije obitelji imaju iskustvo udomljavanja psa za pratnju (Slika 16.), koji se u potpunosti slažu kako je pas imao pozitivan utjecaj na njihovu obitelj. To je u korelaciji s nedavno objavljenom studijom koja govori o pozitivnom utjecaju pasa za pratnju na obitelj (45). U istraživanju o iskustvu s terapijskim psom provedenom u Hrvatskoj, roditelji navode da se zahvaljujući psu međusobno više družu i pojačan je osjećaj zajedništva u obitelji (5). Dobrobiti koje donosi prisutnost životinje, a koje se odnose na samu djecu u obitelji potvrđuju rezultati istraživanja iz 2010. godine. Prema dobivenim rezultatima razina kortizola kod djece s autizmom, prilikom buđenja, je bila bitno manja kada je pas bio u obitelji nego kada pas nije bio prisutan (53). Kao posljedica brige za dijete s teškoćama u razvoju unutar obitelji često se javlja emocionalna iscrpljenost. Pas u takvoj situaciji može pružiti emocionalnu socijalnu podršku jer pokreće pozitivne emocije poput osjećaje ugodne, sreće, dobrodošlice i sl. (5). Povezanost odrastanja s životinjama potvrđuje se i u istraživanju provedenom u Velikoj Britaniji na uzorku od 8331 djece u dobi od 10 godina prema kojem se povećanje udomljavanja kućnih ljubimaca povećava u dobi djeteta 4 do 7 godina te 70% obitelji imaju kućnog ljubimca kada dijete ima 7 godina(20).

Učinci primjene terapije potpomognute životinjama ovise o mnogim čimbenicima koji mogu biti ljubav prema životinjama, potencijalne neželjene alergijske reakcije, strah, kulturološki aspekti i ostalo. Itković još 2004. predlaže postavljanje dodatnih pitanja koja bi dala odgovor na to zašto je u nekih ljudi veća vjerojatnost da će metoda biti učinkovita (46). Iako nije jasno koji se mehanizmi pokreću u interakciji čovjeka sa životinjom, neporecivo postoje dobrobiti takvih intervencija koji se najčešće potvrđuju mjerenjem fizioloških parametara (12, 15,17,34).

7 Zaključak

Na temelju dobivenih rezultata postignut je postavljen cilj istraživanja. Ispitani su informiranost, stavovi i očekivanja roditelja djece s teškoćama u razvoju o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihova djeteta.

Postignuti su specifični ciljevi kojima su se htjeli ispitati stavovi i mišljenja roditelja o tome kako sudjelovanje terapijskog psa u rehabilitaciji utječe na motivaciju njihove djece te stavovi i mišljenja roditelja o utjecaju terapijskog psa na psihički, socijalni i motorički razvoj njihova djeteta.

Rezultati istraživanja pokazuju kako većina ispitanih roditelja smatra da terapijski pas može pomoći motivirati njihovo dijete u rehabilitacijskom procesu, čime se potvrđuje prva postavljena hipoteza istraživanja.

Drugu hipotezu istraživanja potvrđuju rezultati prema kojima se većina roditelja slaže da terapija sa psom može pomoći njihovom djetetu u psihičkom, socijalnom i motoričkom razvoju njihova djeteta.

Gotovo svi ispitanici roditelji slažu se da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom čime je potvrđena treća hipoteza.

Kako bi se u Republici Hrvatskoj dobila cjelovita slika stavova prema ovoj metodi istraživanje bi trebalo proširiti i na stručnjake koji sudjeluju u rehabilitaciji djece.

Istraživanje je pokazalo generalno pozitivne stavove i očekivanja roditelja prema terapijskom psu iz čega se može zaključiti da su roditelji prepoznali dobrobiti zbog kojih postoji potreba za razvojem i širenjem ovakvog pristupa u rehabilitaciji, što je u skladu s Europskim trendom.

Literatura

1. Rašan I, Car Ž, Ivšac Pavliša J. Doživljaj samoga sebe i okoline kod roditelja djece urednog razvoja i roditelja djece s razvojnim teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 2017;53(2):72-87. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/282800>
2. Leutar Z, Oršulić V. Povezanost socijalne podrške i nekih aspekata roditeljstva u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju. *Rev Za Soc Polit*. 2015;22(2):153–76.
3. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. *Narodne novine*, br. 23/1991.
4. Pribanić Lj., Wagner J.A., Brozović B., Philipps R.S. Priručnik za rad s osobama s komunikacijskim teškoćama u redovnom odgojno- obrazovnom sustavu; Obitelj i djeca s teškoćama. Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, 2014;113-150.
5. Lakatoš M., Vejmelka L. (2017) Podrška i pomoć obiteljima djece s teškoćama u razvoju : Iskustva s terapijskim psima. *Hrvatska rev.za reh. Istr.* 2017, Vol 53, br. 1, str. 22-34
6. Brozović B. Razvojni poremećaji komunikacije, jezika, govora i učenja, Priručnik za rad s osobama s komunikacijskim teškoćama u redovnom odgojno- obrazovnom sustavu. Zagreb: Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, 2014; 67-112.
7. Katalenić, L. Terapijski psi u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet. 2013
8. McCullough A, Ruehrdanz A, Jenkins M. The Use of Dogs in Hospital Settings. *Resour Study Human-Animal Bond*. 2016;
9. Kobeš S, Selakovi TEA, Kataleni L. Poticanje dječjeg razvoja uz terapijskog psa : prikaz slučaja. 2013;49. 2015;30(1):1–7.
10. Matijević V, Marunica Karšaj J. Smjernice (re)habilitacije djece s neurorazvojnim poremećajima. *Fiz i Rehabil.Med.[Internet]*.2016;27(3–4):302–29. Available from: <https://hrcak.srce.hr/163313>
11. Pelucchi C, Galeone C, Bach JF, La Vecchia C, Chatenoud L. Pet exposure and risk of atopic dermatitis at the pediatric age: a meta-analysis of birth cohort studies. *J Allergy Clin Immunol*. 2013 Sep;132(3):616-622.e7. doi: 10.1016/j.jaci.2013.04.009. Epub 2013 May 24. PMID: 23711545.
12. Beetz A, Uvnäs-moberg K, Julius H, Kotrschal K. Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions : the possible role of oxytocin. 2012;3(July):1–15.

13. Muñoz Lasa S, Máximo Bocanegra N, Valero Alcaide R, Atín Arratibel MA, Varela Donoso E, Ferriero G. Animal assisted interventions in neurorehabilitation: a review of the most recent literature. *Neurol* (English Ed. 2015;30(1):1–7. English Ed.
14. Dotson MJ, Hyatt EM. Understanding dog – human companionship. 2008;61:457–66.
15. Nagasawa M., Shouhei M, Shiori E. Oxytocin-gaze positive loop and the coevolution of human-dog bonds. *Science*-2015; (Apr.): 333-6
16. Hosey G, Melfi V. Human-Animal Interactions, Relationships and Bonds: A Review and Analysis of the Literature. *Int J Comp Psychol*. 2014;27(1):117–42.
17. Sugawara, A., Masud, M. M., Yokoyama, A., Mizutani, W., Watanuki, S., et al. (2012). Effects of presence of a familiar pet dog on regional cerebral activity in healthy volunteers: a positron emission tomography study. *Anthrozoös*, 25, 25-34.
18. Esposito L., McCune S., Griffin J. A., & Maholmes V. (2011). Directions in human-animal interaction research: child development, health, and therapeutic interventions. *Child Development Perspectives*, 5, 205-211.
19. Ng M, Wenden E, Lester L, Westgarth C, Christian H. A study protocol for a randomised controlled trial to evaluate the effectiveness of a dog-facilitated physical activity minimal intervention on young children ' s physical activity , health and development : the PLAYCE PAWS trial. 2021;1–9.
20. Christian H, Mitrou F, Cunneen R, Zubrick SR. Pets Are Associated with Fewer Peer Problems and Emotional Symptoms, and Better Prosocial Behavior: Findings from the Longitudinal Study of Australian Children. *J Pediatr* [Internet]. 2020;220:200-206.e2. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.01.012>
21. Westgarth C, Boddy LM, Stratton G, German AJ, Gaskell RM, Coyne KP, et al. A cross-sectional study of frequency and factors associated with dog walking in 9-10 year old children in Liverpool, UK. *BMC Public Health* [Internet]. 2013;13(1):1. Available from: *BMC Public Health*
22. Coren S. How Therapy Dogs Almost Never Came to Exist Dostupno na :<https://www.psychologytoday.com/us/blog/canine-corner/201302/how-therapy-dogs-almost-never-came-exist> pristupljeno 12.5 2021
23. Emmens JM. The animal-human bond in the psychotherapy relationship : As a bridge towards enhanced relational capability. 2007;(June):1–8.
24. Sue Carter C, Kenkel WM, Maclean EL, Wilson SR, Perkeybile AM, Yee JR, et al. Is oxytocin “nature’s medicine”? *Pharmacol Rev*. 2020;72(4):829–61.
25. Bauer, M. (1992.): *Kinologija 1: Uzgoj i njega pasa*. Vlastita naklada, Zagreb. 171

26. Garcia M.-A. (2005). Fait partie d'un numéro thématique : La grotte Chauvet à Vallon-Pont-d'Arc : un bilan des recherches pluridisciplinaires Actes de la séance de la Société préhistorique française. Bulletin de la Société préhistorique française. 102-1, 103-108. http://www.persee.fr/doc/bspf_0249-7638_2005_num_102_1_13341(pristupljeno 14.5 2021.)
27. Lascureux N., Linnell J.D.C. (2014): Warring brothers: The complex interactions between wolves (*Canis lupus*) and dogs (*Canis familiaris*) in a conservation context. *Biological Conservation* 171: 232–245
28. Jeličić N. (2018) Domestikacija psa i današnja raznolikost ; Rad.zavr.Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet
29. Radinger E.H. (2019): Mudrost vukova. Zagreb, Mozaik knjiga
30. Ernst L., RN, MS, AHN-BC . Animal-Assisted Therapy: An Exploration of Its History, Healing Benefits, and How Skilled Nursing Facilities Can Set Up Programs, ALTC; 2014 <https://www.managedhealthcareconnect.com/articles/animal-assisted-therapy-exploration-its-history-healing-benefits-and-how-skilled-nursing->(pristupljeno 10.5.2021)
31. Sehulste L., Raymond Y W Chinn. Guidelines for environmental infection control in health-care facilities. Recommendations of CDC and the Healthcare Infection Control Practices Advisory Committee (HICPAC) *MMWR Recomm Rep.* 2003 Jun 6;52(RR-10):1-42
32. Vlašić-Cicvarić, I. (2016) Dometi rizika kronične bolesti u djetinjstvu za psihičko zdravlje. Hrvatska pedijatrijska prosljetna škola (2016) <http://www.hpps.com.hr/sites/default/files/Dokumenti/2016/PDFS/Ses%2031.pdf> (pristupljeno 16.5.2021.)
33. Stevanović R. (2019) Programi uključivanja terapijskih pasa tijekom hospitalizacije djece s kroničnim bolestima Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet Diplomski rad
34. Marcus D.A. (2013) The Science Behind Animal-Assisted Therapy.; *Curr Pain Headache Rep* (2013) 17:322
35. Okabe S, Takayanagi Y, Yoshida M, Onaka T. Gentle stroking stimuli induce affiliative responsiveness to humans in male rats. *Sci Rep* [Internet]. 2020;1–15. Available from: <http://dx.doi.org/10.1038/s41598-020-66078-7>
36. Valla F.R., Khalaily H., Samuelian N , Bocquentin F., Bridault A, Rabinovich R., (2017); Eynan (Ain Mallaha) Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316106754.034>(pristupljeno 15.5.2021)
37. Leksikografski Zavod Miroslav Krleža;

Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica>. (pristupljeno 15.5.2021)

38. Hinic K, Kowalski MO, Holtzman K, Mobus K. The effect of a pet therapy and comparison intervention on anxiety in hospitalized children. *J Pediatr Nurs* [Internet]. 2019;46:55–61. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.03.003>
39. Tsai, C., Friedmann, E., Thomas, S. A. (2015). The Effect of Animal-Assisted Therapy on Stress Responses in Hospitalized Children. *Anthrozoös A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals* (15.5.2021.) .
40. Snipelisky D, Burton MC. Canine-assisted therapy in the inpatient setting. *South Med J*. 2014 Available from: <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.03.003> Apr;107(4):265-73 (18.5.2021.)
41. Barchas D, Melaragni M, Abraham H, Barchas E. The Best Medicine: Personal Pets and Therapy Animals in the Hospital Setting. *Crit Care Nurs Clin North Am*. 2020 Jun;32(2):167-190. doi: 10.1016/j.cnc.2020.01.002. Epub 2020 Apr 8. PMID: 32402314.
42. Wijker C, Leontjevas R, Spek A, Jose M, Slegers E. Effects of Dog Assisted Therapy for Adults with Autism Spectrum Disorder : An Exploratory Randomized Controlled Trial. *J Autism Dev Disord* [Internet]. 2019;0(0):0. Available from: <http://dx.doi.org/10.1007/s10803-019-03971-9>
43. Kuhne F, Höbner JC, Struwe R. Effects of human-dog familiarity on dogs' behavioural responses to petting. *Appl Anim Behav Sci* [Internet]. 2012;142(3–4):176–81. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.applanim.2012.10.003>. What does it take to become “best friends”? *Evolutionary* 1.
44. Ivanda P. Utjecaj terapijskog psa na komunikaciju u okviru različitih razvojnih odstupanja. 2016; Available from: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/erf%3A34>
45. Friedman E, Krause-Parello CA. Companion animals and human health: benefits, challenges, and the road ahead for human-animal interaction. *Rev Sci Tech*. 2018 Apr;37(1):71-82. doi: 10.20506/rst.37.1.2741. PMID: 30209428
46. Itković, Z. (2004): *Ergoterapija uz pomoć životinja u teoriji i praksi liječenja i odgoja za prosocijalno ponašanje*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
47. Crossman MK. Effects of Interactions With Animals On Human Psychological Distress. 2016;00(0)
48. Dimitrijević I. Animal-assisted therapy - A new trend in the treatment of children and adults. *Psychiatr Danub*. 2009;21(2):236–41.
49. Smith T. D. · Valkenburgh B.V. The dog–human connection; *Anat Rec*. 2021;304:10–18 wileyonlinelibrary.com/journal/ar (pristupljeno 1.6.2021)

50. Kaminski, J., Waller, B. M., Diogo, R., Adam Hartstone-Rose, A., & Burrows, A. M. (2019). Evolution of facial muscle anatomy in dogs. *PNAS*, 116(29), 14677–14681
51. Kaminski, J., Waller, B. M., Diogo, R., Adam Hartstone-Rose, A., & Burrows, A. M. (2019). Evolution of facial muscle anatomy in dogs. *PNAS*, 116(29), 14677–14681
52. Rondeau L, Corriveau H, Bier N, Camden C, Champagne N, Dion C. Effectiveness of a rehabilitation dog in fostering gait retraining for adults with a recent stroke: A multiple single-case study. *NeuroRehabilitation*. 2010;27(2):155–63.
- 53.. Viau R, Arsenault-Lapierre G, Fecteau S, Champagne N, Walker CD, Lupien S. Effect of service dogs on salivary cortisol secretion in autistic children. *Psychoneuroendocrinology*. 2010 Sep;35(8):1187-93. doi: 10.1016/j.psyneuen.2010.02.004. Epub 2010 Mar 1. PMID: 20189722.
54. AVMA: Guidelines for Animal Assisted Activity, Animal-Assisted Therapy and Resident Animal Programs. American Veterinary Medical Association©; 2011. Available from: [http://www.avma.org/issues/policy/animal assisted guidelines.as](http://www.avma.org/issues/policy/animal%20assisted%20guidelines.as) (pristupljeno 15.5.2021)
55. Stanley C. Kako razmišljaju psi. V.B.Z. d.o.o. Zagreb (2019)
56. Walther S, Yamamoto M, Thigpen AP, Garcia A, Willits NH, Hart LA. Assistance dogs: Historic patterns and roles of dogs placed by ADI or IGDF accredited facilities and by non-accredited U.S. facilities. *Front Vet Sci*. 2017;4(JAN):1–14.
57. Lundqvist M, Carlsson P, Sjö Dahl R, Theodorsson E, Levin LÅ. Patient benefit of dog-assisted interventions in health care: A systematic review. *BMC Complement Altern Med*. 2017;17(1):1–12.
58. Haider N, Rothman-Ostrow P, Osman AY, Arruda LB, Macfarlane-Berry L, Elton L, et al. COVID-19—Zoonosis or Emerging Infectious Disease? *Front Public Heal*. 2020;8(November):1–8.
59. Shi J, Wen Z, Zhong G, Yang H, Wang C, Huang B, et al. Susceptibility of ferrets, cats, dogs, and other domesticated animals to SARS-coronavirus 2. *Science* (80-). 2020;368(6494):1016–20.
60. Dávila I, Domínguez-Ortega J, Navarro-Pulido A, Alonso A, Antolín-Amerigo D, González-Mancebo E, Martín-García C, Núñez-Acevedo B, Prior N, Reche M, Rosado A, Ruiz-Hornillos J, Sánchez MC, Torrecillas M. Consensus document on dog and cat allergy. *Allergy*. 2018 Jun;73(6):1206-1222. doi: 10.1111/all.13391. Epub 2018 Feb 13. PMID: 29318625.
61. Elmacı DT, Cevizci S. Dog-assisted therapies and activities in rehabilitation of children with cerebral palsy and physical and mental disabilities. *Int J Environ Res Public Health*. 2015;12(5):5046–60.

62. Lombardi L. Therapy Dogs Work Miracles. But Do They Like Their Jobs? <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/animals-dogs-therapy-health-pets> pristupljeno (21.6.2021).
63. McCullough A, Ruehrdanz A, Jenkins MA, Gilmer MJ, Olson J, Pawar A, Holley L, Sierra-Rivera S, Linder DE, Pichette D, Grossman NJ, Hellman C, Guérin NA, O'Haire ME. Measuring the Effects of an Animal-Assisted Intervention for Pediatric Oncology Patients and Their Parents: A Multisite Randomized Controlled Trial [Formula: see text]. *J Pediatr Oncol Nurs*. 2018 May;35(3):159-177.
64. O'Haire M. Companion animals and human health: Benefits, challenges, and the road ahead. *J Vet Behav Clin Appl Res*. 2010;5(5):226–34.

Prilog A: Popis ilustracija

Tablice

| | |
|--|----|
| Tablica 1. Dob ispitanih roditelja i njihove djece | 26 |
| Tablica 2. Zastupljenost kućnih ljubimaca u obitelji prema regijama..... | 26 |
| Tablica 3. Zastupljenost psa kućnog ljubimca u odnosu na druge kućne ljubimce..... | 26 |
| Tablica 4. Prikaz teškoća u razvoju po skupinama..... | 28 |
| Tablica 5. Prikaz najučestalijih pridruženih razvojnih teškoća..... | 28 |
| Tablica 6. Provođenje terapije s terapijskim psom po regijama..... | 30 |
| Tablica 7. Zastupljenost psa pomagača u obitelji po regijama..... | 32 |
| Tablica 8. Informiranost roditelja o mogućnosti provođenja terapije s terapijskim psom po regijama..... | 36 |
| Tablica 9. Prosječno vrednovanje pojedinih tvrdnji..... | 49 |

Slike

| | |
|---|----|
| Slika 1. Najviša razina završenog obrazovanja..... | 27 |
| Slika 2. Da li je Vaše dijete provodilo ili provodi terapiju s terapijskim psom?..... | 29 |
| Slika 3. Da li Vaša obitelj ima ili je imala psa s važećim certifikatom-pas pomagač ili pas za pratnju | 31 |
| Slika 4. Da li Vaše dijete ima alergijsku osjetljivost na pse?..... | 33 |
| Slika 5. Da li u trenutku ispunjavanja upitnika znate gdje možete koristiti | |

| | |
|--|----|
| usluge terapije sa terapijskim psom?..... | 35 |
| Slika 6 Informiranost roditelja o mogućnostima koje se ostvaruju primjenom terapijskog psa u rehabilitaciji djece..... | 37 |
| Slika 7. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći motivirati moje dijete u rehabilitacijskom tretmanu | 39 |
| Slika 8. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u psihičkom razvoju... | 40 |
| Slika 9 Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju motoričkih vještina..... | 41 |
| Slika 10. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju socijalnih vještina | 42 |
| Slika 11. Smatram da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom | 43 |
| Slika 12. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog zaraznih bolesti | 44 |
| Slika 13. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog mogućih ozljeda..... | 45 |

Prilog B: Anketni upitnik

Terapijski pas u rehabilitaciji djece s teškoćama u razvoju, stavovi i očekivanja roditelja o sudjelovanju terapijskog psa u rehabilitaciji njihove djece

Poštovani/a

pred Vama se nalazi anketni upitnik namjenjen svim roditeljima djece s teškoćama u razvoju. Upitnik je kreiran u svrhu izrade Diplomskog rada na Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci, studentice Renata Karnjuš, pod mentorstvom prof.dr.sc.Tea Schnurrer-Luke-Vrbanić, dr.med.

Prvi dio upitnika sastoji se od općih podataka o Vama i Vašem djetetu. U drugom dijelu upitnika navedene su tvrdnje koje se boduju na ljestvici od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno neslaganje s tvrdnjom. Za rješavanje upitnika biti će Vam potrebno manje od 5 minuta.

Upitnik je u potpunosti anonim, a podaci će biti korišteni isključivo u znanstveno - istraživačke svrhe.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno, a prikupljeni podaci biti će grupno analizirani te se ni na koji način neće moći povezati sa Vama.

Ukoliko imate nejasnoća u vezi istraživanja slobodno me kontaktirajte na rkarnjus@student.uniri.hr.

Slanje ispunjenog obrasca smatra se informiranim pristankom na sudjelovanje u istraživanju.

Unaprijed se zahvaljujem na sudjelovanju!

***Obavezno**

1. Vaša dob *

2. Dob Vašeg djeteta *

Označite samo jedan oval.

- Do 1 godine
- Od 2 do 5 godina
- Od 6 do 10 godina
- od 11 do 15 godina
- 16 godina i više

3. U kojoj regiji živite ? *

Označite samo jedan oval.

- Istra i Primorje
- Zagreb i središnja Hrvatska
- Sjeverozapadna Hrvatska
- Istočna Hrvatska
- Lika i Gorski kotar
- Dalmacija

4. Najviša razina završnog obrazovanja *

5. Koju teškoću u razvoju ima Vaše dijete? *

Moguće označiti više odgovora

Odaberite sve točne odgovore.

- Motoričke poteškoće
- Oštećenje sluha i govora
- Oštećenje vida
- Poteškoće u spektru autizma
- ADHD (poremećaj pažnje i hiperaktivnosti)

6. Da li u obitelji imate kućnog ljubimca/e? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

7. Kojeg kućnog ljubimca/e imate ? *

Ako imate navedite kojeg ili više njih

8. Da li je Vaše dijete provodilo ili provodi terapiju sa terapijskim psom? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

9. Da li Vaša obitelj ima ili je imala psa sa važećim certifikatom-pas pomagač ili pas za pratnju? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

10. Da li u trenutku ispunjavanja upitnika znate gdje možete koristiti usluge terapije sa terapijskim psom? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

11. Da li Vaše dijete ima alergijsku osjetljivost na psa? *

Označite samo jedan oval.

- Da
 Ne
 Nisam siguran/a

Slijedeće tvrdnje ocijenite na ljestvici od 1 do 5.

- 1- Uopće se ne slažem sa tvrdnjom
2- Uglavnom se ne slažem
3- Niti se ne slažem niti se slažem
4- Uglavnom se slažem
5- Slažem se u potpunosti

12. Smatram da sam dovoljno informiran/a o mogućnostima koje se ostvaruju sudjelovanjem terapijskog psa u rehabilitaciji *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

13. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći motivirati moje dijete u rehabilitacijskom tretmanu. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

14. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u psihičkom razvoju. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

15. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju motoričkih vještina. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

16. Smatram da bi terapijski pas mogao pomoći mome djetetu u razvoju socijalnih vještina. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

17. Smatram da je poželjno širiti i razvijati terapijski pristup sa psom. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

18. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog zaraznih bolesti. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

19. Mislim da kontakt mojeg djeteta i terapijskog psa nije poželjan zbog mogućih ozljeda djeteta, ogrebotina, ugriza. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

20. Očekujem da bi terapijski pas smanjio stres kod mojeg djeteta u slučaju hospitalizacije. *

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

21. Očekujem da bi se udomljavanje psa pomagača ili psa za pratnju pozitivno odrazilo na moju obitelj.

Ovu tvrdnju ocjenjujete ukoliko do sada niste udomili psa pomagača ili psa za pratnju.

Označite samo jedan oval.

| | | | | | | |
|--------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | |
| Uopće se ne slažem | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | Slažem se u potpunosti |

22. Iskustvo sa udomljavanjem psa pomagača ili psa za pratnju ipozitivno se odrazilo na moju obitelj.

Ovu tvrdnju ocjenjujete ukoliko ste udomili psa pomagača ili psa za pratnju.

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

Uopće se ne slažem Slažem se u potpunosti

Životopis

Rođena sam u Rijeci 20.5.1972. Srednju Medicinsku školu, smjer zdravstveni tehničar laborant završila sam u Rijeci nakon čega sam upisala stručni studij fizioterapije pri Medicinskom fakultetu u Rijeci. Nakon položenog Državnog stručnog ispita radila sam na poslovima fizioterapeuta u privatnoj praksi te sam se nastavila kontinuirano educirati kroz niz seminara i međunarodnih tečajeva.

Od 2015.god zaposlena sam u Kliničkom bolničkom Centru Rijeka, na lokalitetu Kantrida, te uz rad nastavljam daljnje educiranje za potrebe rada s djecom s teškoćama u razvoju i ortopedskim deformitetima.

Akademsko obrazovanje nastavila sam 2018.god. upisujući Diplomski studij fizioterapije na Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci.